

Toimitaan yhdessä! Opas monimuotoisten perheiden kanssa työskentelyyn lasten toimintaterapiassa

Riikka Manninen

Mandi Metsäkangas

Opinnäytetyö, AMK

Toukokuu 2024

Toimintaterapeutin tutkinto-ohjelma

Manninen, Riikka & Metsäkangas, Mandi

Toimitaan yhdessä! Opas monimuotoisten perheiden kanssa työskentelyyn lasten toimintaterapiassa

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Toukokuu 2024, 65 sivua

Toimintaterapeutin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Toimintaterapeuttien on mahdollista kohdata työssään monenlaisia perheitä. Perheiden kohtaamistilanne voi olla ammattilaiselle uusi ja haasteellinen. Uusi kohtaamistilanne voi aiheuttaa epävarmuuden tunteita, jotka voivat nousta puolin ja toisin esiin sekä toimintaterapeutilla että asiakkaalla. On tärkeää, että toimintaterapeutilla on itsevarma olo tavata perheitä. Itsevarma olo saavutetaan olemalla tietoisia monimuotoisten perheiden erityispiirteistä sekä yhdessä toimimisen muodoista. Ennen terapiatilannetta on tarpeen tutustua keinoihin, kuinka monimuotoisia perheitä kohdataan ja harjoitella kohtaamista käytännön keinoin.

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Coronaria kuntoutus- ja terapiapalvelut. Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä ja sen tutkimusmenetelmänä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Tarkoituksena oli selvittää, millaisia keinoja toimintaterapeutti voi hyödyntää monimuotoisten perheiden kohtaamisessa, lisätä tietoa lastensuojelun asiakkuuden eri osa-alueista sekä eroperheiden eri muodoista. Tavoitteena oli kasvattaa toimintaterapeuttien ymmärrystä siitä, miten monimuotoisia perheitä tulisi kohdata. Toimeksiannon pohjalta muodostettiin opas Coronarian lasten toimintaterapeuteille työvälineeksi tukemaan kohtaamistilanteita. Tiedonhaku suoritettiin hyödyntämällä CINAHL Ultimate-, MEDLINE-, ERIC- ja ProQuest -tietokantoja. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla analysoitiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tuloksia.

Tuloksissa nousi esiin viisi pääluokkaa, joiden avulla voidaan auttaa toimintaterapeutteja kohtaamaan erilaisia perheitä. Pääluokat ovat lasten ja perheiden aseman huomioiminen, perheiden monimuotoisuuden kunnioittaminen, terapiasuhteen muodostaminen ja kehittäminen, perheiden asiantuntijuus lapsestaan sekä toimintaterapeutin tuottama asiantuntijuus. Edellä mainitut pääluokat toimivat opinnäytetyön tuotoksena luodun oppaan pääaiheina antamassa käytännönläheisiä vinkkejä monimuotoisten perheiden kohtaamiseen. Jatkotutkimuksissa olisi hyvä ottaa huomioon myös muiden monimuotoisten perheiden erityispiirteet sekä tarpeet suhteessa lasten toimintaterapiaan. Toisena jatkotutkimus-ehdotuksena nähdään ajankohtaisen tiedon tuominen laajemmin erilaisista perheistä lähelle käytännön työelämää oppaan tai käsikirjan muodossa. Monimuotoisten perheiden kirjo on erittäin laaja ja tuloksien perusteella tärkeintä kaikessa käytännön työssä on kohdata perhe aina omana erityisenä yksikkönään.

Avainsanat (asiasanat)

Toimintaterapia, perheet, perheiden monimuotoisuus, perheiden kohtaaminen, perhekeskeisyys, lapset

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Liitteenä Toimitaan yhdessä! -opas, 13 sivua

Manninen, Riikka & Metsäkangas, Mandi

Let's work together! A guide to working with diverse families in children's occupational therapy

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, May 2024, 65 pages

Degree Programme in Occupational Therapy. Bachelor's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

Occupational therapists can encounter a wide range of families in their work. Encounter situation can be a new and challenging for a professional. A new encounter situation can cause feelings of uncertainty, which may arise for both the occupational therapist and the client. It is important for the occupational therapist to feel confident in meeting families. This confidence is achieved by being aware of the characteristics of diverse families and a form of working together. Therefore, before the therapy session, it is necessary to familiarize oneself with the ways in which diverse families are encountered and to practice encountering them in practical ways.

The commissioner for this thesis was Coronaria Rehabilitation and Therapy Services. The thesis was carried out as a research and development project and the research method was a descriptive literature review. The purpose of the thesis was to find out what kind of means an occupational therapist can use encounter diverse families, to increase knowledge about the different aspects of child protection and the different forms of families with divorced children. The aim was to increase occupational therapists' understanding of how to meet diverse families. Based on the commission, a guide was developed for Coronaria's children's occupational therapists as a tool to support encounter situations. Data searches were performed using the CINAHL Ultimate, MEDLINE, ERIC and ProQuest databases. A data-driven content analysis was used to analyze the results of the descriptive literature review.

Five main categories were highlighted from the results to help occupational therapists encounter diverse types of families. The main categories are respecting the role of children and families, respecting family diversity, forming and developing the therapeutic relationship, families' expertise about their child, and the expertise provided by the occupational therapist. The above categories serve as the main categories of the guide created as an output of the thesis, providing practical tips for encountering diverse families. Further research should also take into account other diverse families, their specific characteristics and needs in relation to occupational therapy for children. Another proposal for further research is to bring current information about diverse families closer to practical working life in the form of a guide or manual. The diversity of families is very wide, and the results show that the most important thing in all practical work is to always treat the family as a specific unit.

Keywords/tags (subjects)

Occupational therapy, families, diversity families, family encounters, family centered, children

Miscellaneous (Confidential information)

Attached is the Let's work together! -guide, 13 pages

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Perheet Suomessa	4
3	Monimuotoiset perheet	5
4	Oppaan monimuotoiset perheet	7
4.1	Lastensuojelun asiakkaat.....	8
4.1.1	Sijaishuolto.....	8
4.1.2	Oheishuoltajuus	10
4.1.3	Huostaanotto	12
4.2	Eronneet perheet	13
4.3	Vuoroasuminen	14
5	Perhekeskeisyys toimintaterapiassa	15
6	Kehittämistyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys	17
7	Opinnäytetyön toteutus	18
7.1	Menetelmät.....	18
7.1.1	Tavoitteen määrittely.....	18
7.1.2	Suunnitteluvaihe	19
7.1.3	Toteutusvaihe	20
7.1.4	Päätäminen ja arviointi.....	21
7.2	Aineistonkeruu ja –analyysit	22
7.2.1	Aineistonkeruu sekä aineiston valinta	22
7.2.2	Aineiston esittely.....	24
7.2.3	Aineiston analyysi	26
8	Tulokset	29
8.1	Lasten ja perheiden asema.....	30
8.1.1	Lasten asema.....	30
8.1.2	Perheiden asema.....	31
8.2	Perheiden monimuotoisuus	32
8.3	Terapiasuhde	33
8.4	Perheiden asiantuntijuus.....	34
8.5	Toimintaterapeutin asiantuntijuus.....	35
9	Toimitaan yhdessä! – opas	36
9.1	Oppaan suunnittelu.....	36
9.2	Valmistusprosessi	36
9.3	Prosessin päättäminen ja arviointi	37

9.4 Oppaan esittely	37
10 Pohdinta.....	38
10.1 Tulosten tarkastelu.....	38
10.2 Eettisyys.....	40
10.3 Luotettavuus.....	41
10.4 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet	42
Lähteet	44
Liitteet	50
Liite 1. Toimitaan yhdessä! – opas	50
 Kuviot	
Kuvio 1. Kehittämistoiminnan lineaarinen malli. (Toikko & Rantanen 2009, 64, muokattu.)	18
Kuvio 2. Tulosten pääluokat ja teemat.....	30
 Taulukot	
Taulukko 1. Monimuotoiset perheet	7
Taulukko 2. Aineiston sisäänotto- sekä poissulkukriteerit.	22
Taulukko 3. Aineiston haun tulokset sekä aineiston valinta.	24
Taulukko 4. Aineiston esittely.	25
Taulukko 5. Esimerkki alkuperäisistä- ja pelkistetyistä ilmauksista.....	28
Taulukko 6. Esimerkki teemoitteluprosessista.....	29

1 Johdanto

Perheitä on erilaisia. Ammattilaisten on mahdollista kohdata työssään kaikenlaisia perheitä, kun työskennellään yhdessä lasten ja heidän huoltajien kanssa (Monimuotoisten perheiden kohtaaminen n.d). Monimuotoiset perheet - verkoston (2021) mukaan voidaan arvioida, että suomalaisista perheistä yli kolmasosa on monimuotoisia perheitä. On kuitenkin huomattu, että monimuotoisten perheiden määrää Suomessa on vaikea arvioida tilastollisesti. Tämä voi johtua siitä, että perheet voivat kuulua useaan eri tilastokategoriaan samanaikaisesti. Lisäksi tavat, joilla perheitä tilastoidaan, eivät aina vastaa nykyhetkeä. (Monimuotoiset perheet - verkosto 2021, 5.)

Kun erilaisia perheitä kohdataan, kohtaamistilanne voi olla ammattilaiselle uusi, ja samalla haasteellinen. Kohtaamistilanne voi aiheuttaa puolin ja toisin epävarmuuden tunteita. Tunteet voivat esiintyä sekä toimintaterapeutilla että asiakkaalla, jos asiakas aistii ammattilaisen epävarmuuden. Epävarmuus voi syntyä esimerkiksi siitä, että kohtaamistilanne on toimintaterapeutille uusi, toimintaterapeutti ei tunne perheiden käytänteitä tai hän pelkää sanovansa väärin tilanteessa, jossa toimintaterapeutti ei tunne perheen toimintamalleja. (Monimuotoisten perheiden kohtaaminen n.d.) Jotta kyseisiltä tunteilta sekä tämän kaltaisilta tilanteilta vältyttäisiin, monimuotoisten perheiden kohtaamiseen on tärkeää tutustua, sekä harjoitella kohtaamista käytännön keinojen avulla.

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Coronaria kuntoutus- ja terapiapalvelut. Opinnäytetyön aiheesta keskusteltiin yhdessä toimeksiantajan kanssa. Keskustelun tuloksena nousi esiin, että toimintaterapeutin työssä merkittävänä asiana monimuotoisten perheiden kohtaamisessa nähdään tieto ja osaaminen, koska toimeksiantajan mukaan useat monimuotoiset perheet ohjautuvat toimintaterapiaan. Yhdessä toimeksiantajan kanssa aihe rajattiin keskittymään erityisesti lastensuojelun asiakkuuksiin, eronneisiin perheisiin sekä vuoroasumiseen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisia keinoja toimintaterapeutti voi hyödyntää monimuotoisten perheiden kohtaamisessa. Lisäksi tarkoituksena on lisätä tietoa lastensuojelun asiakkuuden eri osa-alueista ja eroperheiden eri muodoista myös kuntoutuksen kentällä.

Opinnäytetyö on toteutettu tutkimuksellisena kehittämistyönä, jossa käytetään tutkimusmenetelmänä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Opinnäytetyön tavoitteena on kasvattaa toimintaterapeuttien ymmärrystä siitä, miten monimuotoisia perheitä kohdataan. Tavoitteen sekä kirjallisuuskatsauksen lisäksi tuotoksena muodostetaan työelämälähtöinen opas, joka luodaan opinnäytetyöstä

saatujen tuloksien avulla. Oppaan tarkoituksena on lisätä terapeuttien ymmärrystä monimuotoisten perheiden kohtaamisesta ja antaa tukea kohtaamistilanteisiin. Opas laaditaan erityisesti Coronarian lasten toimintaterapeuteille työvälineeksi. Toimeksiantajan mukaan heille ei ole aikaisemmin tehty tämän tyylistä opinnäytetyötä eikä opasta, joten myös sen vuoksi tuotoksena muodostunut opas tulee olemaan työelämän kannalta tärkeä työväline.

Oppaan sisältö muodostuu teoretiedosta, jossa käsitellään asiakasperheiden erityispiirteitä, sekä käytännönläheisistä vinkeistä, jotka tukevat monimuotoisten perheiden kohtaamista. Oppaan tarkoitus on olla toimintaterapeutin työväline, joka tukee ja auttaa terapeuttia ennen perheiden kohtaamistilannetta. Tietoisuus monimuotoisten perheiden kohtaamisesta tukee yhdessä toimimista perheiden kanssa ja tätä kautta yhteistä työskentelyä lapsen edun mukaan terapiaprosessissa. Terapeuttia voi auttaa perheiden kohtaamistilanteessa tietous ja käytännön harjoittelun kautta tullut varmuus siitä, kuinka perheitä tulisi kohdata. Lisäksi oppaan tarkoituksena on olla apu ja tuki uusille toimintaterapeuteille, joilla on vähäistä kokemusta monimuotoisten perheiden kohtaamisesta.

2 Perheet Suomessa

Vuoden 2022 lopussa Tilastokeskuksen perhetilaston mukaan Suomessa oli 1 464 768 perhettä. 71 prosenttia väestöstä kuului perheisiin, ja perheiden keskokooksi määriteltiin 2,71 henkilöä/perhe. 90-luvun alusta alkaen perheiden osuus sekä perheiden keskokoko ovat pienentyneet. Tällöin perhe, jossa oli kolme ihmistä, oli keskokoinen ja 82 prosenttia väestöstä kuului perheisiin. Avio- ja rekisteröityneet parit ilman lapsia olivat yleisimpiä perhetyppejä. Perheiksi määritellään avio-, avo- ja rekisteröityneet parit, joilla joko on tai ei ole lapsia sekä perheet, joissa on yksi vanhempi. (Perheiden moninaisuus 2023.)

Lapsiperheiksi sekä yksinhuoltajaperheiksi luokitellaan ne perheet, joissa lapset ovat alle 18-vuotiaita (Perheet 2020). Lapsiperheitä oli yhteensä noin 552 034 vuoden 2023 lopussa. Yleisin lapsiperhe muoto on yhä avioparin muodostama perhe, joiden osuus kaikista perhemuodoista on 55 prosenttia. Muita yleisimpiä lapsiperheen muotoja ovat hieman yli 5 prosenttia avoparien perheitä, hieman alle viisi prosenttia äiti ja lapsi -perheitä ja hieman alle neljännes oli lapsiperheitä, joissa oli isä. Perheitä, joissa oli miesaviopari tai rekisteröity miespari sekä lapset, oli 18 perhettä. Perheitä, joissa oli naisaviopari tai rekisteröity naispari sekä lapset, oli 999 perhettä. Uusioperheitä

vuoden 2021 lopulla oli noin yhdeksän prosenttia kaikista lapsiperheistä. Uusperheeksi on laskettu Tilastokeskuksen luokittelun mukaan ainoastaan ne perheet, jossa parit ovat eri sukupuolta. (Perheiden moninaisuus 2023.)

Perhe on paljon laajempi ja muuttuvampi käsite, kuin pelkkiä tilastoja ja numeroita paperilla. Perheen käsitteen muovautumiseen ovat vaikuttaneet vahvasti muuttuva perhepolitiikka, erilaisten järjestöjen tekemä aktiivinen työ marginaaliperheiden esiintuomiseksi sekä perhe itsessään yksikönä. (Harju, Palonen & Sarell 2021, 11.) Perhe pysyttäytyy tärkeänä yksilöille, vaikka perheiden sisällön muoto on muuttunut vuosien saatossa. Perheellä on merkittävä vaikutus ihmisen terveyteen, hyvinvointiin ja koettuun onnellisuuteen. (Roininen 2021, 7–8.)

Roinisen (2021, 8) mukaan useimmilla suomalaisilla aikuisilla perheen käsitys jakautuu kahteen yksikköön; aikuisiällä itse perustettuun perheeseen sekä omaan lapsuuden perheeseen. Jokaisella on itsellään oikeus määrittää, keitä henkilöitä omaan perheeseen koetaan kuuluvaksi. Perhekäsitettä voidaan Harjun, Salosen ja Sarellin (2021, 10–11) mukaan jaotella myös juridisten, biologisten tai emotionaalisten siteiden mukaan. Tyypillisin tapa perhekäsitteestä puhuttaessa on ajatella biologista ydinperhemallia, johon kuuluvat äiti, isä ja heidän yhteiset lapsensa. Biologinen jaottelu laskee sisälleen myös laajemman perhekokonaisuuden, johon kuuluvat esimerkiksi isovanhemmat ja sisarukset, myös aikuisiällä. (Harju, Salonen & Sarell 2021, 10–11.) Juridisin määrein katsottuna perheen rajoja määrittävät erilaiset sopimukset kuten elatusvelvollisuus, avio- ja avoliitot, adoptio sekä muut huoltamiseen liittyvät seikat. Lainsäädäntö vaikuttaa myös siihen, kuinka perheen voi määrittää. Emotionaalisen perhesiteen määrittelyyn vaikuttaa vain yksilön omat mieltymykset ja tavat. Perheeksi voidaan näin mieltää esimerkiksi läheiset ystävät tai vaikka naapurit.

3 Monimuotoiset perheet

Suomalaiset perheet monimuotoistuvat vuosi vuodelta enemmän. Yleisimpiä monimuotoisen perheen tyyppejä ovat adoptioperheet, tahatonta lapsettomuutta kokeneet perheet, sijaisperheet, lapsen kuoleman kohdanneet perheet, uusioperheet, apilaperheet, yhden vanhemman perheet, leskiperheet sekä monikulttuuriset perheet. (Kaikkien perheiden Suomi n.d.) Perheiden monimuotoisuuden tunnistaminen ja sen tasa-arvoisen aseman tunnustaminen osana arkista yhteiskuntaa on merkittävää palveluiden kehittämisen ja inhimillisen kohtaamisen kannalta. Lasten toimintate-

rapiassa lapsen oman perhemuodon ja siihen liittyvien erityispiirteiden huomioiminen ovat luotettavan ja turvallisen terapiasuhteen muodostamisen kannalta oleellista. (Gagné-Trudel, Therriault & Cantin 2024, 83.)

Lapsen kokemus omasta perheestään, on ilmiö, joka on tärkeä ottaa huomioon kaikissa sosiaali- ja terveysalan palveluissa. Enroos, Heino & Pösö (2017) tuovat esille kolme ilmiöön liittyvää termiä, jotka on hyvä huomioida lasten kanssa toimiessa, kun tavoitteena on selvittää lapsen omaa näkemystä hänen perheestään. Chosen family, eli valittu perhe viittaa perhesuhteisiin, jotka yksilö mieltää läheisiksi ja tärkeiksi itselleen. Given family, eli annettu perhe viittaa taas suhteisiin, joita sitoo jollain tavalla biologiset suhteet. Annetulla perheellä voidaan viitata myös esimerkiksi lastensuojelulaitoksen ohjaajiin tai sijaisperheen vanhempiin. Personal communities, eli henkilökohtainen yhteisö viittaa puolestaan tilanteeseen, jossa itselle tärkeät ihmiset muodostavat keskinäisillä suhteillaan oman perheen. Selvittäessään asiakkaan omaa kokemusta hänen perheestään, on tilanteessa aina huomioitava yksilön oikeus määrittää perheensä itse (Roininen 2021, 8).

Monimuotoisista perheistä puhuttaessa, myös sisarusuhteisiin liittyvät kokemukset voivat poiketa tyypilliseksi mielletystä perhenormista. Sisarusten välisiin suhteisiin vaikuttavat luonnollisesti monet eri tekijät kuten ikäero, sukupuoli ja erilaiset yksilölliset piirteet. Perheen rakenne, kuten onko perheessä monta huoltajaa, onko biologisia huoltajia tai onko perhe uusioperhe voi vaikuttaa suuresti koettuihin sisarusuhteisiin. Esimerkiksi uusioperheen tilanteet voivat vaihdella uuden ilon kokemuksesta suureenkin mustasukkaisuuteen ja hämmennykseen suhteessa perheen muihin lapsiin. Sisarusten väleihin voi vaikuttaa merkittävästi myös huoltajien antama esimerkki perheenjäsenten kohtaamisesta ja perheen muu tunneilmapiiri. Sisarusuhteet koetaan usein yhdeksi elämän tärkeimmäksi ihmissuhteeksi ja tämä tulisi huomioida myös esimerkiksi lastensuojelun sijoituksessa olevien lasten kohdalla. Lapsella on oikeus säilyttää itselleen tärkeät suhteet myös kaikissa kodin ulkopuolelle sijoittamistilanteissa. Sisarusukset voivat merkitä lapselle hyvinkin suurta emotionaalista turvaa ja edustaa omien juurien tuntemista. (Perheet ja sisarusuhteet ovat erilaisia 2023; Sisarusuhteita ei saa unohtaa sijaishuollossa n.d.)

4 Oppaan monimuotoiset perheet

Olemme valinneet yhdessä toimeksiantajan kanssa rajata monimuotoisten perheiden määrää alla olevan taulukon (1) perheisiin. Toimeksiantajan toiveesta perheet ovat lastensuojelun asiakasperheitä kuten perheet, joissa on sijaishuoltotilanne, oheishuoltajuus, huostaanottotilanne sekä perheet, joissa on eron myötä vuoroasumisjärjestely. Rajaus on nähty yhdessä hyväksi oppaan koon kannalta ja pyritty suunnittelemaan Coronarian lasten toimintaterapeutteja parhaiten palvelevaksi. Toimeksiantajan kanssa keskustelun pohjalta ilmeni, että Coronarialla ei ole tällä hetkellä materiaalia rajatuista perheistä. Keskustelussa ilmeni myös tärkeys tuoda lastensuojelun näkökulmaa esille muun muassa lakien vuoksi. Lait muuttuvat aktiivisesti, ja tämän vuoksi tiedon päivittäminen helposti saatavaan muotoon on tärkeää.

Teoriaosuudessa on pyritty avaamaan perheiden erityispiirteitä mahdollisimman ajantasaisen tiedon avulla, sekä selittämään esimerkiksi sijaishuollon ja vuoroasumisen käsitteet auki. Kuvauksissa on otettu huomioon, se että jokaisen perheen elämäntilanne, huoltajuusjärjestely ja perheen sisäinen dynamiikka on aina yksilöllinen. Pyrimme kuvaamaan perheiden erityispiirteitä myös ajantasaisen lain avulla, joka osaltaan määrittelee monimuotoisten perheiden tapaa hoitaa asioita ja liittyä yhteiskuntaan.

Taulukko 1. Monimuotoiset perheet

MONIMUOTOISET PERHEET	
LASTENSUOJELUN ASIAKKAAT	ERONNEET PERHEET
<ul style="list-style-type: none"> - Sijaishuolto - Oheishuoltajuus - Huostaanotto 	<ul style="list-style-type: none"> - Vuoroasuminen

4.1 Lastensuojelun asiakkaat

4.1.1 Sijaishuolto

Sijaishuollon käsite määritellään lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämiseksi kodin ulkopuolella. Sijaishuollossa oleva lapsi voi siis olla huostaanotettu, hänet on voitu kiireellisesti sijoittaa tai hänet on voitu sijoittaa hallinto-oikeuden määräyksellä. (Sijaishuolto 2023.) Lastensuojelulaissa sijaishuolto määritellään lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämiseksi kodin ulkopuolelle silloin, kun lapsi on huostaanotettu, kiireellisesti sijoitettu tai lapsi on sijoitettu väliaikaismääräyksen nojalla lain 83§ mukaan (L417/2007, 49§).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimassa lastensuojelun käsikirjassa, sijaishuollon osiossa (2024) mainitaan, että sijaishuollolla on erilaisia muotoja. Näiden muotojen mukaan lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen tai muuhun hoitoon, joka vastaa lapsen tarpeita. Lapsen asioista ja sijoittamisesta, sekä sijaishuoltopaikan valitsemisesta vastaa sosiaalityöntekijä. Sosiaalihuollossa johtava viranhaltija tekee päätöksen siitä, että lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon. Kun lapsi siirtyy sijaishuoltoon, on tärkeää valmistella ja toteuttaa siirtymä suunnitelmallisesti sekä huolellisesti. (Sijaishuolto 2024.)

Perhehoidoksi kutsutaan tilannetta, jossa joko perhehoitajan kotona tai itse hoidettavan kotona järjestetty hoito on osan vuorokaudesta kestävää tai ympärivuorokautista huolenpitoa. Esimerkiksi huostaanotettujen tai kiireellisesti sijoitettujen lasten huolenpidon ja hoidon järjestämisessä voidaan käyttää perhehoitoa. Perhehoidon tavoite määritellään niin, että lapselle annetaan mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon sekä läheisiin ihmissuhteisiin. Lisäksi tavoitteena on edistää lapsen perusturvallisuutta sekä sosiaalista kehitystä. Perhehoitaja nimikkeen sijasta voidaan käyttää myös sijaishuoltopaikka -nimikettä lasten ja nuorten perhehoidossa. (Perhehoito 2024.)

Ammatillisella perhekodilla tarkoitetaan perhehoidon ja laitoshoidon väliin sijoitettavaa sijaishuollon muotoa. Ammatillinen perhekoti eroaa tavallisesta perhekodista niin, että siellä edellytetään vahvempaa osaamista. Eli myös erityistä hoitoa tarvitsevat lapset ja nuoret voidaan sijoittaa ammatilliseen perhekotiin. Ammatillinen perhehoito kuuluu luvanvaraiseen toimintaan. (Lastensuojelun käsikirja 2024.) Luvanvaraisella toiminnalla tarkoitetaan lupaviranomaiselta saatua lupaa palvelujen tuottamiseen ympärivuorokautisissa sosiaalipalveluissa (L922/2011, 7§).

Sijaishuollon piiriin kuuluvat myös koulukodit. Kun lapsen, nuoren ja perheen elämässä on tapahtumia, jotka ovat johtaneet esimerkiksi turvattomuuteen, poissaoloihin koulusta, ristiriitoihin, päihteisiin, rikoksiin, karkailuun tai tilanteisiin, jolloin mielenterveyttä suojaavat tekijät olisivat tarpeen, koulukodit avustavat tuen saamisessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) sekä Opetushallitus (OPH) tulosohjaavat valtion koulukoteja, jotka ovat taloudellista voittoa tavoittelemattomia laitoshuollon yksiköitä lastensuojelussa. Koulukotien tarkoituksena on työskennellä perheiden kanssa, samalla antaen tukea vanhemmuuteen tilanteissa, jolloin perheet kokevat erilaisia haasteita. (Koulukoti 2024.)

Koulukodeista yhteensä viisi on valtion ylläpitämiä koulukoteja, ja kaksi yksityisiä koulukoteja. Eli koulukoteja Suomessa on yhteensä seitsemän. (Koulukoti 2024.) Vaativan sijaishuollon sekä vaativan erityisen tuen perusopetukseen kuuluvat valtion koulukodit ovat valtakunnallisia palveluntuottajia. Sijaishuollon sekä erityisopetuksen kuntouttavan kokonaisuuden muodostavat koulukodit tarjoavat lapsen kehitystason ja tarpeiden mukaisen kasvatuksen sekä ohjauksen, erityisopetuksen ja tuen terveeseen psyykkiseen kasvuun. Valtion koulukodit tarjoavat myös perhetyötä sekä tarvittaessa muun muassa päihdetyötä. (Valtion koulukodit 2024.)

Valtion koulukodit tarjoavat laaja-alaisia palveluita, kuten koulupalveluita, osastohoitoa, erityistä huolenpitoa, itsenäistymisharjoittelua sekä jälkihuoltoa. Koulukodissa peruskoulua käydään pienryhmässä, jossa erityisopettajat sekä koulunkäynninavustajat tukevat oppilaita yksilöllisesti omissa vahvuuksissa sekä uusien voimavarojen löytämisessä. Myös moniammatillisen tiimin ja asumisyksiköiden toimesta oppilaiden koulunkäyntiä tuetaan erilaisin keinoin. Osastosijoitus soveltuu taas nuorille, joille moniammatillinen toimintaympäristö on hyödyllistä. Toimintatavat edistävät nuoren tavoitteiden mukaista eheytymistä, ja ne ovat yksilöllisiä, yhteisöllisiä sekä perhekeskeisiä. Terveystuon lisäksi osastosijoituksessa huolehditaan tarvittaessa siitä, että nuori saa psykiatrista hoitoa tai tutkimusta. (Koulukoti 2024.)

Kun nuoren toiminta vaarantaa omaa terveyttä ja kehitystä, se näkyy esimerkiksi aggressiivisena käyttäytymisenä, karkailuna, rikosten tekemisenä tai päihderiippuvuutena, erityinen huolenpito on tarkoitettu tällaisille nuorille. Koulukodeissa erityinen huolenpito tarjoaa kokonaisvaltaista hoitoa ja kasvatusta, huolenpitoa sekä yksilöllistä erityisopetusta, jonka tavoitteena on pysäyttää, vaukuttaa ja arvioida lapsen hyvinvointia uhkaava tilanne. Itsenäistymisharjoittelussa tarjotaan alle

18-vuotiaille nuorille tiivistä tukea itsenäiseen elämään siirtymisessä täysi-ikäisyyden lähestyessä. Eli tavoitteena on, että nuori vahvistaa taitojaan aikuisen tuella itsenäiseen elämään siirtymisessä sekä uusiin haasteisiin valmistautumisessa. Viimeisenä mainitun jälkihuollon tavoitteena taas on tukea nuoren koulukotisijoituksen jälkeistä elämää. Yhdessä nuoren kanssa laaditaan elämänhallintaa tukeva jälkihuollon suunnitelma ja tuetaan nuorta omaan asuntoon tai kotiin muuttamisessa. Jälkihuollossa voidaan tukea nuorta myös yksilöllisen tarpeen mukaan, esimerkiksi asioissa, jotka liittyvät itsestä huolehtimiseen, raha-asioihin tai sosiaalisten suhteiden hoitamiseen. (Koulukoti 2024.)

Yhteistyötä sijaishuoltopaikan sekä lapsen vanhempien ja lähiverkoston kanssa pidetään tärkeänä. Voidaan parhaimmillaan puhua kasvatuskumppanuudesta kodin ja sijaishuoltopaikan välillä, kun yhteistyö läheisten ja sijaishuoltopaikan välillä toimii. Vanhemmat ovat lapsensa parhain asiantuntija. Tämä voi auttaa sijaishuollon työntekijöitä ymmärtämään lapsen tilannetta paremmin sekä saamaan uusia vinkkejä ja näkökulmia, kun vanhemmat tuntevat lapsensa. Kun yhteistyö toimii lähiverkoston kanssa, myös muutos ihmisen käyttäytymisessä, ajattelussa tai toiminnassa on mahdollinen. (Kekkonen & Jahnukainen 2023, 26.)

Lisäksi lähiverkoston sekä sijaishuoltopaikan yhteistyön toimiminen luo edellytykset lapsen luottamukselle, ja lapsi antaa psyykkisellä tasolla luvan itselleen kiinnittyä sijaishuoltopaikkaansa. Ihanetilanteena pidetään tilannetta, jossa keskustelut käydään hyvässä yhteistyössä lapsen ja vanhempien suostumuksella. On tärkeää, että vanhemmat ymmärtävät tavoitteet sekä lapsen hoidon periaatteet, jotka ovat asetettu sijaishuollolle. (Sijaishuolto 2024.) Kekkonen ja Jahnukaisen (2023, 26) verkkojulkaisussa todetaankin, että auttamistyön onnistumisen avaintekijänä on autettavan ja auttajan välinen luottamus, tasavertaisuus ja aitoon kohtaamiseen pyrkivä vuorovaikutussuhde, jonka muodostuminen vaatii aikaa, kohtaamisia, luottamusta ja tahtotilaa.

4.1.2 Oheishuoltajuus

Oheishuoltajuus on arkikielinen termi, joka viittaa tilanteeseen, jossa tuomioistuin on määrännyt lapselle vanhemman tai vanhempien ohelle huoltajan. Näin syntyy tilanne, jossa lapsella on aina useampi kuin yksi huoltaja. (Lahtinen 2017, 5.) Oheishuoltajuuden on perustuttava ensisijaisesti lapsen hyvinvointiin ja etuun. Oheishuoltajuuden määrää tuomioistuin, ensisijaisesti käräjäoikeus.

(Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen 2023.) Lahtisen (2017, 5) mukaan oheishuoltajuutta voivat hakea oheishuoltajan suostumuksella; molemmat vanhemmat yhdessä, toinen vanhemmista, sosiaalilautakunta tai lapsen huoltaja.

Oheishuoltajuuden sopimiseen tai määräämiseen johtaneet syyt ovat hyvin erilaisia. Tilanteissa, joissa lapsen huoltoon ei liity lastensuojelullista huolta ja hakemus on niin sanotusti ristiriidaton, pyydetään sosiaalitoimesta joko pelkkä lausuma lapsen elämäntilanteesta tai olosuhdeselvitys. Mikäli vanhempien hakemus on hyvin ristiriitainen tai lapsen elämäntilanteeseen liittyy lastensuojelullista huolta, pyytää tuomioistuimien laajempaa olosuhdeselvitystä sosiaaliviranomaisten kautta. (Lahtinen 2017, 7–8.)

Tyypillisimmät ristiriidattomat tilanteet, joissa lapselle haetaan oheishuoltajaa ovat, kun oheishuoltajaksi haetaan lähivanhemman uutta puolisoa, kun vanhempi tarvitsee erityistä tukea vanhemmuuteen esimerkiksi mielenterveys tai päihdeongelmien vuoksi tai kun saman sukupuolinen pariskunta hakee toiselle vanhemmalle oheishuoltajuutta. (Aaltonen 2020, 47.)

Lahtisen (2017, 11–12) mukaan tilanteet, joihin liittyy lastensuojelullinen tarve ovat tilanteita, joissa tyypillisesti huoltajat ovat itse alaikäisiä, käyttävät runsaasti päihteitä, ovat vankilassa tai lapsi on jo sijoitettuna kodin ulkopuolelle esimerkiksi lähisukulaisen luokse.

Oheishuoltajalle syntyy huoltosuhteen sopimisen jälkeen huoltajan oikeudet, mutta ei esimerkiksi elatusvelvollisuutta tai tapaamisoikeutta lasta kohtaan. Elatusvelvollisuus säilyy vanhemmilla tai vanhemmalla. (Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen 2024.) Oheishuoltajalla on lähtökohtaisesti oikeus osallistua lasta koskeviin päätöksiin koskien esimerkiksi varhaiskasvatusta, edunvalvontaa, koulua, terveydenhoitoa, asumista ja muita henkilökohtaisia asioita. Lähtökohtaisesti kaikki huoltajat osallistuvat yhdessä lasta koskevaan päätöksentekoon. Tarvittaessa, erittäin painavista syistä, tuomioistuimien voi katsoa lapsen edun mukaiseksi päättää erillisestä tehtävien jaosta, tai määrätä oheishuoltajalle yksinoikeuden lasta koskeviin päätöksiin. (Lahtinen 2017, 7.)

Tietojensaantioikeudella tarkoitetaan tilannetta, jossa tietojen saanti lasta koskevista salassa pidettävistä asioista viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta vahvistetaan muulle henkilölle tai vanhemmalle, joka ei ole lapsen huoltaja. Tämän avulla pyritään antamaan mahdollisuus huollosta erotetulle vanhemmalle tai muulle henkilölle osallistua lapsen hoitoon ja kasvatukseen. (Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen 2023.)

4.1.3 Huostaanotto

Huostaanotolla tarkoitetaan tilannetta, jossa viimesijainen keino turvata lapsen kasvu ja kehitys, on siirtää lapsen hoidon ja kasvatuksen vastuu viranomaisille. Jos esimerkiksi lapsen huolenpidossa on puutteita tai kasvuolosuhteiden uhkaavuuden vuoksi lapsen terveys tai kehitys vaarantuu, on hyvinvointialueella velvollisuus huostaanottaa lapsi ja järjestää hänelle sijaishuolto. Myös tilanteissa, jossa lapsi itse vaarantaa oman terveytensä tai kehityksensä esimerkiksi päihteiden käyttämisellä, rikollisella toiminnalla tai muulla vastaavalla tavalla, on hyvinvointialueella velvollisuus huostaanottaa lapsi. (Huostaanotto 2024.)

Huostaanotto interventiona tarkoittaa käytännössä aina myös laajempaa muutosta lapsen ja tämän huoltajien oikeuksiin, kun taas muissa lastensuojelullisissa interventioissa muutos kohdistuu tyypillisesti vain itse asiakkaan oikeusasemaan. Huostaanotossa rajoitetaan huoltajien oikeuksia sekä valtuuksia suhteessa lapseen. Huostaanottopäätöksellä huomattava osa huoltajan tehtävistä ja velvollisuuksista siirretään kunnan sosiaalihuollolle. (Enroos, Heino & Pösö 2017.) Perheen kanssa on hyvä pyrkiä saavuttamaan luottamuksellinen suhde, myös tahdonvastaisen huostaanottoprosessin aikana. Perheellä on oikeus saada tietoonsa ymmärrettävällä kielellä huostaanottoon johtaneet syyt ja perustelut, sekä oikeus saada tukea vanhemmuuteen koko prosessin aikana. (Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa 2024.)

Enroosin, Heinin ja Pösön (2017) mukaan huostaanotto eroaa muista sosiaaioikeudellisista interventioista nimenomaan siksi, että se voi perustua joko vapaaehtoisuuteen tai paktoon. Tahdonvastaisesta huostaanotosta puhutaan silloin, kun joko 12-vuotta täyttänyt lapsi tai joku hänen huoltajistaan vastustaa huostaanottoa. Vapaaehtoisten ja tahdonvastaisten huostaanottojen eroja tarkasteltaessa on huomioitava myös erilaiset päätöksentekomenettelyt. Tahdonvastaisesta huostaanotosta päättää tuomioistuin, eli hallinto-oikeus. Asia käsitellään hallintoriita-asiana. Vapaaehtoisesta huostaanotosta puolestaan päättää kunnan sosiaalihuollon viranhaltija tai määrätty muu sosiaalihuollon viranhaltija. Kyseessä on tällöin hallintoasian käsittely ja siinä noudatetaan hallintolakia. Huostaanottojen määrä on kasvanut 2000-luvulla. Suurin osa, lähes neljä viidestä, huostaanottoista on tapahtunut vapaaehtoisesti. (Enroos ym. 2017.)

4.2 Eronneet perheet

Eronneilla perheillä tarkoitetaan tilannetta, jossa puolisoiden suhdetilanne on vaikea, ja he eivät löydä suhteelleen muuta ratkaisua kuin eron. Eron voi vaikuttaa erilaiset tunteet, kuten viha, suru, katkeruus ja häpeä. (Vanhempien ero 2023.) Myös erilleen kasvaminen, sekä luottamuksen, arvostuksen ja läheisyyden puute voivat olla eron taustalla (Tietoa erosta n.d.). Erohetkellä aikuisella saattaa olla käsillään elämänsä vaikein elämäntilanne, ja ero saattaa tuottaa helpotusta puolisoiden tilanteeseen. (Vanhempien ero 2023.) Suomessa arvioidaan avioeroja olevan vuosittain noin 13 000–14 000. Jo avioliiton kolmantena vuotena, eli ihan alkuvuosina, riski avioeroon on suurimmillaan. (Tietoa erosta n.d.)

Kun erotilanne tulee vanhemmille, se vaikuttaa myös lapsiin. Vanhempien ero voi näkyä lapsella erilaisina tunteina, jotka voivat taas aiheuttaa monenlaisia reaktioita lapsessa. Lapsen iällä, temperamentilla ja aiemmilla kokemuksilla on merkitystä reagointiin. Myös perheen sen hetkinen tilanne sekä aikuisten tuki voivat olla vaikuttavia tekijöitä lapsen reagointiin. Pienen lapsen kohdalla vanhempien ero voi näkyä vaikeiden tunteiden tukahduttamisena. Tunteiden tukahduttaminen voi näkyä esimerkiksi korostetun kilttinä olemisena ja toivomisena, että vanhemmat eivät eroaisi. Ero voi näkyä lapsessa myös esimerkiksi ärtyneisyytenä, keskellä yötä heräilyinä ja pahojen unien näkemisenä tai kehityksen taantumisena. (Vanhempien ero ja lapsen tunteet 2023.)

Erotilanteen jälkeen keskusteltavat asiat liittyvät lapsen huoltajuuteen, asumiseen, tapaamisoi-keuksiin sekä elatusmaksuihin. Vanhempien on sovittava näistä asioista yhdessä, kuitenkin parhaaksi katsomallaan tavalla. Molempien vanhempien on ennen kaikkea kannettava vastuu lapsen turvallisen elämän mahdollistamisesta. Lapsella on oltava mahdollisuus säilyttää suku- ja ystävyys-suhteet, mahdollisuus harrastuksiin sekä mahdollisuus riittävään lepoon ja leikkiin. On myös tärkeää, että lapsen suhde vanhempiin säilyy erotilanteen jälkeenkin. (Eron jälkeen sovittavat asiat n.d.)

Eron jälkeen vanhempien on sovittava siitä, kumman vanhemman luona lapsi on kirjoilla. Virallisesti lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä kodissa. Päivähoitopaikan ja koulupiirin sijainnilla on vaikutusta siihen, kumman vanhemman luona lapsi on kirjoilla. Myös erilaiset sosiaaliset etuudet, kuten lapsilisä, asumistuki ja toimeentulotuki määräytyvät sen mukaan, mikä on lapsen virallinen osoite ja millainen on perheen kokoonpano. (Eron jälkeen sovittavat asiat n.d.)

4.3 Vuoroasuminen

Kun erotilanteen jälkeen lapsi asuu yhtä paljon molempien vanhempiensa luona tai lähes yhtä paljon, tätä kutsutaan vuoroasumiseksi (Eron jälkeen sovittavat asiat n.d.). Miettisen, Hakovirran, Saarikallio-Torpin, Haapasen, Kurjen, Kalliomaa-Puhan, Sihvosen, Heinosen ja Kivistön (2020, 9) mukaan vuoroasuminen on tilanne, jossa lapsen vanhemmat asuvat erillään, ja lapsi asuu vanhempiensa luona lähes yhtä paljon. Vuoroasumisen määritelmä ja kriteerit vaihtelevat eri tilanteissa tai tutkimuksissa, joten siksi vuoroasumiselle ei ole yleisesti sovittua määritelmää. (Miettinen ym. 2020, 9–10.) Vuoroasuminen voi tulla vaihtoehdoksi silloin, kun erotilanteessa vanhemmat joutuvat miettimään lapsen huoltajuus- ja asumisjärjestelyitä. Toistaiseksi kattavaa tilastotietoa ei ole saatavilla vuoroasumisesta ja lasten asumisjärjestelyistä. Kuitenkin tilastokeskuksen selvityksen mukaan vuoroasuvia lapsia on väestötasolla vajaa 40 000. (Hanifi & Nieminen 2022.)

Vuoroasumisen tarkoituksena on jakaa vanhempien arkea tasavertaisesti niin, että molemmilla vanhemmilla on mahdollisuus viettää lapsen kanssa aikaa, sekä osallistua lapsen kasvatukseen. Sen onnistumisen kannalta joustavuus, kommunikointi sekä yhteistyö vanhempien välillä, ovat avainasemassa. Samalla huomioiden lapsen hyvinvoinnin ja mahdollisen rasituksen kotien vaihtamisessa toisen vanhemman asuessa muualla. Vuoroasumisen hyvänä puolena on havaittu se, että molemmat vanhemmat ovat lapsen elämässä mukana, vaikka asuminen tapahtuisikin vuoroviikoin. (Mäkijärvi 2014, 73.)

Vuoroasuminen mainitaan joulukuussa 2019 voimaan tulleessa uudistetussa lapsenhuoltolaissa yhtenä asumisen järjestelyvaihtoehtona (Miettinen ym. 2020, 9–10). Lapsenhuoltolaissa vuoroasumisesta ja tapaamisoikeuksista on laadittava sopimus. Sopimukseen on kirjattava lapsen virallinen asuinpaikka sekä ehdot, jotka koskevat vuoroasumista. Tämän lisäksi voidaan sopia asioista, jotka koskevat vuoroasumiseen liittyviä kuljetuksia ja matkakuluja, sekä miten tämä vastuu jaetaan osapuolten kesken. (L190/2019, 7b §.) Tässä vaiheessa on syytä korostaa, että huoltajuudella, biologisella vanhemmuudella sekä juridisella vanhemmuudella tarkoitetaan eri asioita. Biologisella vanhemmuudella tarkoitetaan geneettistä yhteyttä lapsen ja vanhemman välillä, joka perustuu lääketieteeseen. Juridisella vanhemmuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa vanhemmuus perustuu lainsäädäntöön, ja lain edessä katsotaan, kuka on lapsen äiti ja kuka lapsen isä. (Nystén 2015, 117.)

Nysténin (2015, 117) mukaan: ”Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa, jos huoltoa ei ole uskottu jollekin muulle.” Huoltajuuden määritelmällä painotetaan, että jos avioliitossa oleville vanhemmille syntyy lapsi, heistä tulee automaattisesti huoltajat lapselleen. Jos lapsi syntyy tilanteessa, jossa vanhemmat eivät ole avioliitossa, lain mukaan lapsen äidistä tulee huoltaja, vaikka biologinen isä olisikin tiedossa. Juridisessa lapsi-vanhempisuhteessa oikeus tekee päätökset lapsen asioista sekä toimii lapsen edustajana. Vanhemmalla on oltava huoltajuus, jotta hän saa juridisessa lapsi-vanhempisuhteessa oikeuden hoitaa sekä kasvattaa lasta. Lisäksi voi olla tilanteita, jossa juridisella vanhemmalla ei ole huoltajuutta, vaan lapsen huoltajuus on myönnetty muulle henkilölle tai vanhemmalle. (Nystén 2015, 117–118.)

Huoltajan velvollisuuksiin kuuluu lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen, sekä lapsen edustaminen lasta koskevissa asioissa. Päätöksiä tehtäessä huoltajan tulee keskustella lapsen kanssa häntä koskevista päätöksistä. Päätöksiä tehdessä huoltajan on otettava huomioon sen hetkinen lapsen ikä- ja kehitystaso, sekä huomioida lapsen mielipiteet ja toivomukset. (L190/2019, 4§.) Tämän lisäksi juridisesti vastuussa olevalla huoltajalla, jonka luona lapsi on kirjoilla, on vastuu hoitaa lapseen liittyvät päivähoidomaksut, poliklinikkamaksut, aamu- ja iltapäivähoitoon liittyvät maksut sekä muut lapseen liittyvät kulut (Lapsen vuoroasuminen n.d.).

5 Perhekeskeisyys toimintaterapiassa

Viime vuosikymmenten aikana perhekeskeinen lähestymis- ja työskentelytapa käsitteinä ovat ottaneet tilaa toimintaterapian kentällä. Lasten toimintaterapiassa asiakaskeisyyden määrittely laajenee usein koko perheen kattavaksi käsitteeksi, sillä vanhemmat tai huoltajat työskentelevät lähtökohtaisesti tiiviissä yhteistyössä toimintaterapeutin kanssa. (Rodger & Kennedy-Berh 2017, 50.) Perhekeskeisessä toimintaterapiassa toimintaterapeutti pyrkii saavuttamaan kunnioittavan ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen perheen kaikkien jäsenten kanssa sekä hankkimaan suhteen alusta alkaen tärkeää tietoa perheen elämäntilanteesta, arvoista ja toiveista. Työskentely ja vahvojen suhteiden luominen erilaisten perheiden ja heidän monimuotoisten tarpeidensa kanssa, voi tosin olla ammattilaisillekin joskus haastavaa. (Rodger & Kennedy-Berh 2017, 50–52.)

Toimintaterapeuttiliiton Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa -julkaisussa (2021, 5) nostetaan esiin, että perheet nähdään tärkeänä ja keskeisenä tuen lähteenä asiakkaan

toimintaterapiaprosessissa. Perheenjäsenien sekä läheisten tuki on välttämätöntä silloin, kun asiakas ei esimerkiksi pysty kehityksellisen ikänsä tai kognitiivisten toimintakyvyn rajoitteiden vuoksi osallistumaan aktiivisesti omaan toimintaterapiaprosessiin, kuten arviointiin sekä terapian suunnitteluun. (Aralinna, Heiskanen, Juntunen, Kantanen, Kanto-Ronkanen, Karhula & Lautamo 2021, 5.) Rodger ja Kennedy-Berh (2017, 50–51) muistuttavat, että perheen toimintaa on tärkeä tarkastella myös perheen oman identiteetin näkökulmasta, ei vain suorittavana mekanismina, jossa hoidetaan pakollisia toimia. Perheen identiteettiä ja sisäisiä suhteita vahvistavat tekijät on hyvä ottaa huomioon, kuten voiko perhe osallistua tyyppilliseen perhetoimintaan esimerkiksi retkille, juhliin ja kuinka muut tyyppilliset toimet kuten yhdessä aterioiden syöminen sujuvat. Myös perheen voimavarojen ja resurssien huomiointi on tärkeä osa terapiasuhdetta. (Rodger & Kennedy-Berh 2017, 50–51.)

Tehokkaan yhteistyösuhteen laatuun vaikuttavat osapuolten keskinäinen luottamus, kunnioitus ja rehellisyys. Yhteiseen päätöksentekoon pyrkiminen on perhekeskeisyyden ydintä, sillä yhdessä laaditut tavoitteet ja interventiot toimivat tehokkaana pohjana lapsen koko toimintaterapiaprosessille. (Rodger & Kennedy-Berh 2017, 52.) Perheellä on yleensä paras asiantuntijuus lapsestaan, hänen toiveistaan, toimintaympäristöistään sekä toiminnan haasteista. Perheen aktiivinen osallistaminen päätöksentekoon on avainasemassa hyvän yhteistyön luomiselle. Toimintaterapeutti tuo omalta osaltaan terapiasuhteeseen ajankohtaista ja näyttöön tietoa interventioiden eri keinoista sekä lapsen eri kehitysvaiheista ja diagnooseista. Toimintaterapeutin käsitys vallasta ja sen jakamisesta päätöksenteossa, niin tavoitteen asettamisen vaiheessa, kuin interventioiden pääpainon asettamisessa on merkityksellistä terapiasuhteelle. (Rodger & Kennedy-Berh 2017, 46–47, 50.) Toimintaterapeutin velvollisuuksiin kuuluu perhekeskeisessä työskentelyssä vaikeistakin aiheista keskustelun avaaminen huoltajien kanssa. Perheen näkökulmat saattavat poiketa toimintaterapeutin näkökulmista voimakkaastikin, ja tällöin toimintaterapeutin on kyettävä tarjoamaan perheelle mahdollisuuksien mukaan ajankohtaista ja näyttöön perustavaa tietoa ja pyrittävä säilyttämään yhteistyöhön perustuva päätöksenteko. (Rodger & Kennedy-Berh 2017, 48.)

6 Kehittämistyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tutkimuksellisella kehittämisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa käytännöstä nousseita ongelmia pyritään ratkaisemaan tai uudistamaan, sekä luomaan työelämän käytännöistä uutta tietoa. Kun halutaan saada aikaan muutoksia tai organisaatioilla on kehittämistarpeita, tutkimuksellinen kehittäminen voi saada alkunsa tällaisesta tilanteesta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 18–19.)

Opinnäytetyön menetelmänä käytämme tutkimuksellista kehittämistyötä. Toikon ja Rantasen (2009, 57) mukaan perusteltaessa kehittämistoimintaa on olennaista vastata kysymykseen: miksi jotakin pitää kehittää juuri nyt?

Saimme opinnäytetyön toimeksiantajalta Coronaria kuntoutus- ja terapiapalveluilta pyynnön laatia työelämälähtöisen oppaan, joka on tarkoitettu erityisesti Coronarian lasten toimintaterapeuteille työvälineeksi. Opinnäytetyön tavoitteeksi asetettiin käytännönläheisen oppaan laatiminen, joka sisältää vinkkejä monimuotoisten perheiden kohtaamiseen sekä tietoa asiakasperheiden erityispiirteistä. Kehittämistyön tarkoituksena on selvittää näyttöön perustuvan teorian avulla, että millaisia keinoja toimintaterapeutti voisi hyödyntää kohdatessaan monimuotoisia perheitä. Tarkoituksena on vahvistaa toimintaterapeuttien tietoisuutta lastensuojelun asiakkuuden eri osa-alueista ja eroperheiden eri muodoista. Lisäksi sen tarkoituksena on antaa terapeutille työkaluja monimuotoisten perheiden kohtaamiseen sekä toimimiseen toimintaterapiaprosessin aikana.

Yhdessä toimeksiantajan kanssa päädyimme rajaamaan opinnäytetyön aiheen monimuotoisiin perheisiin, jossa keskitytään erityisesti lastensuojelun piiriin kuuluviin perheisiin, eronneisiin perheisiin sekä eron jälkeen syntyneeseen vuoroasumiseen. Idea opinnäytetyön aiheeseen lähti keskustelun pohjalta toimeksiantajan kanssa, että lastensuojelusta puhuminen on vähäistä toimintaterapian kentällä. Perheiden rajaukseen päädyttiin siitä syystä, koska aiheesta olisi muuten tullut liian laaja. Myös toimintaterapian kentällä olisi hyvä perehtyä monimuotoisten perheiden kirjoon, ja sitä kautta lisätä osaamista lasten ja perheiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Toimeksiantajan kanssa keskusteltaessa aiheesta tultiin myös siihen tulokseen, että Coronarialle ei ole aikaisemmin tehty tämän tyylistä opinnäytetyötä. Toimeksiantaja tulee hyötymään opinnäytetyön lopputuloksena luodusta oppaasta.

Olemme asettaneet kehittämistehtävään yhden tutkimuskysymyksen:

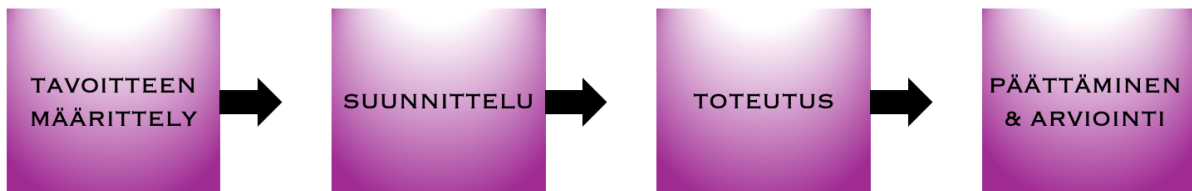
Miten toimintaterapiassa huomioidaan ja kohdataan monimuotoisia perheitä?

Tutkimuskysymys ohjaa meitä keskittymään aiheeseen, sekä se samalla pyrkii rajaamaan aiheen laajuutta. Tutkimuskysymyksen lisäksi otamme huomioon toimeksiantajan esittämät toiveet käytännönläheistä, työelämälähtöistä opasta varten.

7 Opinnäytetyön toteutus

7.1 Menetelmät

Toikko ja Rantanen (2009, 64) toteavat, että kehittämistoiminnan etenemistä sekä tehtäväkoko-
naisuuksien välistä suhdetta voidaan kuvata lineaarisen mallin avulla. Mallin mukaan kehittä-
mis-toiminnan lineaarinen malli muodostuu neljästä vaiheesta. Nämä vaiheet ovat: 1. Tavoitteen mää-
rittely, 2. Suunnittelu, 3. Toteutus ja 4. Päättäminen ja arviointi. (Toikko & Rantanen 2009, 64.)

Kuvio 1. Kehittämistoiminnan lineaarinen malli. (Toikko & Rantanen 2009, 64, muokattu.)

7.1.1 Tavoitteen määrittely

Tavoitteen määrittely on projektin perusta ja sen ideana on määritellä selkeät ja rajatut tavoitteet kehittämistyölle. Tavoite määritellään yksittäisen idean, tunnistetun tarpeen tai ulkoisen paineen, kuten toimintaympäristön muutoksen, perusteella. Tavoitteiden lisäksi voidaan tarvittaessa laatia myös alatavoitteet, jotka juontuvat päätavoitteista. (Toikko & Rantanen 2009, 64.) Lähdimme toteuttamaan kehittämistyöprosessia pohtimalla toimeksiantajan hyötyä opinnäytetyössämme.

Olemme molemmat tehneet toimintaterapian käytännönharjoittelun Coronaria kuntoutus- ja terapiapalveluilla Jyväskylän toimipisteellä. Harjoittelun aikana syntyi idea siitä, että voisiko Coronaria toimia opinnäytetyömme toimeksiantajana. Molemmille jäi harjoittelun aikana positiivinen kuva yrityksestä ja samaan aikaan opinnäytetyön tekeminen alkoi olla ajankohtainen. Tästä syystä päädyimme ehdottamaan yhteistyön tekemistä kyseisen yrityksen kanssa.

Sovittuamme yhteistyön tekemisestä, keskustelimme toimeksiantajan edustajan kanssa opinnäytetyön aiheista, joista ei olisi vielä tehty opinnäytetöitä. Coronarian edustaja ehdotti meille, että aihe voisi liittyä monimuotoisiin perheisiin, ja tämän pohjalta tehtäisiin työelämälähtöinen opas Coronarian lasten toimintaterapeuteille. Toimeksiantajan edustaja otti huomioon myös meidän mielenkiinnon kohteet aiheita valittaessa. Otimme ehdotetun toimeksiannon positiivisin mielin vastaan. Muutamien tapaamisten jälkeen sovimme toimeksiantajan kanssa aiheen rajaamisesta sekä oppaan tarkemmasta sisällöstä.

Tämän jälkeen asetimme tavoitteet kehittämistyölle. Tavoitteenamme oli kasvattaa terapeuttien ymmärrystä monimuotoisten perheiden kohtaamisesta. Lisäksi tuotoksena muodostetaan opinnäytetyöstä saatujen tuloksien avulla opas lisäämään toimintaterapeuttien ymmärrystä monimuotoisten perheiden kohtaamiseen. Opas laaditaan Coronarian lasten toimintaterapeuteille työvälineeksi antamaan tukea ja vinkkejä kohtaamistilanteisiin. Opinnäytetyötä sekä opasta on rakennettu tiiviissä yhteistyössä toimeksiantajan kanssa, jotta toimeksiantaja saa tuotoksena syntyneestä oppaasta heidän tarpeitaan vastaavan.

7.1.2 Suunnitteluvaihe

Suunnitteluvaiheessa otetaan huomioon erilaiset riskit ja laaditaan riskianalyysi. Lisäksi pohditaan ja nimetään henkilöt, jotka osallistuvat projektin toteuttamiseen. Tämän jälkeen laaditaan projektisuunnitelma, johon sisällytetään esimerkiksi projektiin liittyvä aikataulu, budjetti, riskianalyysi sekä viestintä- ja dokumentointisuunnitelma. (Toikko & Rantanen 2009, 64–65.) Opinnäytetyössä projektisuunnitelmana toimii opinnäytetyösuunnitelma.

Suunnitteluvaihe aloitettiin aikataulusuunnitelman laatimisella. Aikataulusuunnitelman avulla pyrimme pysymään sovituissa aikatauluissa, ja se auttaa meitä etenemään opinnäytetyössä. Suunnitteluvaiheessa pidimme muutaman palaverin toimeksiantajan kanssa, jossa sovimme muun muassa

oppaaseen tulevasta sisällöstä, aikataulusta sekä aiheen rajauksesta. Tiivis yhteistyö toimeksiantajan kanssa auttoi meitä hahmottamaan paremmin toimeksiantajan tarpeita oppaan suhteen.

Suunnitteluvaiheessa valitsimme aineiston analyysimenetelmän. Aineiston analysointimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi, koska sen tavoitteena on kuvata tutkittavaa ilmiötä tiivistetysti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122).

7.1.3 Toteutusvaihe

Toteutusvaiheessa valmistetaan malli, prosessi tai tuote, joka on suunniteltu tulevaisuudeksi kehittämistyöhön. Siihen liittyy, että varmistetaan tuotoksen olevan toimiva sekä hyödynnettävissä. (Toikko & Rantanen 2009, 65.) Toteutusvaiheen aikana laadimme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen sekä teimme tiedonhakua. Lisäksi toteutusvaiheessa varmistetaan opinnäytetyön tuotoksena muodostuneen oppaan hyödynnettävyyttä.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen sekä tiedonhaun tavoitteena oli selvittää, että kuinka paljon, ja millaista tietoa valitsemastamme aiheesta löytyy. Etsimme Jyväskylän Ammattikorkeakoulun tarjoamista tietokannoista aiheeseen liittyviä tutkimusartikkeleita. Lisäksi luimme aiheeseen liittyviä verkkoartikkeleita sekä etsimme kirjallisuutta. Kun olimme löytäneet sopivan aineiston opinnäytetyöhön, lähdimme laatimaan kirjallisuuskatsausta. Toteutusvaiheessa lähdimme myös suunnittelemaan opasta, sen rakennetta sekä sen sisältöä. Edellä mainittujen lisäksi pohdimme mahdollisia riskejä, jotka liittyvät opinnäytetyön eettisyyteen sekä luotettavuuteen.

Kirjallisuuskatsauksen laatimisessa etsimme erilaisten tietokantojen avulla vastauksia asettamaamme tutkimuskysymykseen. Kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta löytyy enemmän tietoa kappaleesta 7.2.3. Myös toteutusvaiheen aikana teimme tiivistä yhteistyötä toimeksiantajan edustajan kanssa. Pidimme muun muassa välipalavereita, jossa esittelimme toimeksiantajan edustajalle kirjoittamiamme asioita. Toimeksiantajan edustaja antoi näistä palautetta, mahdollisia korjausehdotuksia sekä ideoita, joita voisi esimerkiksi sisällyttää oppaaseen.

Toteutusvaiheessa saimme tiedon, että Coronarian graafikko vastaa oppaan ulkoasusta. Laadimme oppaasta raakaversioon, jonka lähetimme Coronarian graafikolle, jotta hän pääsisi aloittamaan oppaan ulkoasun suunnittelemisen. Samalla lähetimme oppaan raakaversioon myös toimeksiantajalle

tarkistutettavaksi. Kun toimeksiantaja sekä graafikko olivat tarkistaneet oppaan raakaversion, pidimme palaverin oppaan ulkoasusta sekä kehittämiskohteista. Palaverissa pääsimme vaikuttamaan muun muassa siihen, mitkä kaikki kuviot tulisi näkyä oppaassa. Annoimme graafikolle vapaat kädet ulkoasun tekemiseen, sekä muotoiluun. Kun graafikko oli saanut oppaan valmiiksi, saimme tutustua valmiiseen oppaaseen. Opas löytyy opinnäytetyön liitteistä.

7.1.4 Päätäminen ja arviointi

Kehittämistyön viimeisenä vaiheena on projektin päättäminen sekä arviointi. Projektille on asetettava selkeä päätepiste ja näin ollen projekti pyritään lopettamaan suunnitellusti. Projektin päätös- ja arviointivaiheeseen kuuluu loppuraportointi, projektiorganisaation purkaminen sekä mahdollisten jatkoideoiden esittely. (Toikko & Rantanen 2009, 65.) Keskustelimme toimeksiantajan kanssa sähköpostitse oppaan palautteen antamisesta sekä projektin päättämisestä, ja sovimme toimeksiantajan kanssa ajan loppupalaverille.

Loppupalaverissa keskusteltiin prosessin eri vaiheista sekä siitä, mitä koko opinnäytetyöprosessista on opittu. Lisäksi palaverissa saimme palautetta opinnäytetyöstä sekä oppaasta. Toimeksiantajan mukaan opinnäytetyön tuotoksena muodostunut opas on syntynyt todelliseen tarpeeseen, koska toimintaterapiassa monimuotoisten perheiden kohtaaminen on arkipäivää. Toimeksiantajan mukaan opas herättää keskustelua toimintaterapeuttien kesken, sekä auttaa kuntouttajia tarkastelemaan omia arvoja sekä asenteita suhteessa siihen, miten monimuotoisia perheitä kohdataan, sekä yhteiseen työskentelyyn toimintaterapiaprosessissa.

Keskustelimme myös opinnäytetyön aikataulun toteutumisesta liittyen opinnäytetyön valmistumiseen nopealla aikataululla, jonka vuoksi toimeksiantajan sekä opiskelijoiden välillä käyty vuoropuhelu jäi vähäiseksi. Tästä huolimatta yhteistyö toimeksiantajan kanssa oli sujuvaa sekä asioiden jakaminen avointa. Toimeksiantajan mukaan opinnäytetyö on onnistunut, sekä palvelee työelämää. Palaverin lopussa keskustelimme toimeksiantajan kanssa mahdollisuudesta osallistua asiantuntijapäiville, jossa olisi mahdollista esitellä opinnäytetyön tuotoksena muodostunut opas.

7.2 Aineistonkeruu ja –analyysit

7.2.1 Aineistonkeruu sekä aineiston valinta

Hyödynsimme Jyväskylän Ammattikorkeakoulun tarjoamia tietokantoja aineiston haun avuksi opinnäytetyössä. Nämä tietokannat ovat: CINAHL Ultimate, ERIC, MEDLINE sekä ProQuest. Laadimme hakuprosessin helpottamiseksi sisäänotto- sekä poissulkukriteerit. Sisäänottokriteereitä olivat julkaisuaika 2014–2024, koko teksti luettavissa, julkaistun tekstin kieli on suomi tai englanti, sekä teksti on vertaisarvioitu. Poissuljimme hakuprosessista erilaiset lasten ikäryhmät, diagnoosit, tutkimukset, jotka eivät käsittele perheiden kohtaamista sekä tutkimukset, jotka eivät vastaa tutkimuskysymykseen. Sisäänotto- sekä poissulkukriteerit ovat koottu Taulukkoon 2. Olemme käyttäneet hakuprosessin aikana muun muassa seuraavia hakulausekkeita: occupational therapy AND diversity AND family sekä occupational therapy or rehabilitation AND diversity AND families AND parents OR children AND encounter.

Taulukko 2. Aineiston sisäänotto- sekä poissulkukriteerit.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Julkaistu aikavälillä 2014–2024	Lasten ikäryhmät
Koko teksti luettavissa	Diagnoosit
Kieli: suomeksi tai englanniksi	Ei käsittele perheiden kohtaamista
Tutkimus on vertaisarvioitu	Ei vastaa tutkimuskysymykseen

Aloitimme tutkimusartikkelien etsimisen hakemalla näitä Jyväskylän Ammattikorkeakoulun tarjoamista tietokannoista erilaisten hakulausekkeiden avulla. Jotta hakuprosessi helpottuisi ja saisimme tarkempia tuloksia, lisäsimme sisäänottokriteerit (ks. Taulukko 2) ohjaamaan hakuprosessia. Hakulausekkeilla sekä sisäänottokriteereillä saimme tuloksia CINAHL Ultimate -tietokannasta 4 kappaletta. Vaihdoin hakulauseketta, jotta saisimme enemmän hakutuloksia, ja näin saimme 162 tulosta. Teimme hakuja myös MEDLINE- sekä ERIC-tietokantaan. MEDLINE ei tuottanut hyödyllisiä hakutuloksia lainkaan. ERIC-tietokannasta tuli 102 tulosta. Edellä mainittujen lisäksi haimme ProQuest -tietokannasta, jonka hakutulokset olivat suuria. Suurien hakutuloksien vuoksi rajasimme

hakua entisestään. Haku toteutettiin yllä mainittujen sisäänottokriteerien lisäksi seuraavilla asiasanoilla: parents, parenting, families, family life, children sekä participation. Supistimme myös julkaisuaikaa vuosille 2020–2024, jolloin hakutuloksia tuli sopiva määrä.

Aloitimme tutkimuksien karsimisen näiden otsikoiden sekä abstraktin perusteella. Rajasimme kaikki tutkimukset pois, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymykseen tai käsitelleet perheiden kohtaamista. Tämän lisäksi karsimme pois tutkimukset, jotka pohjautuivat johonkin diagnoosiin ja näin eivät olleet oleellisia aihealueemme kannalta. Lopuksi luimme jäljelle jääneet tutkimukset läpi, jonka jälkeen rajasimme tutkimuksia pois, jotka eivät vastanneet tarpeeksi hyvin tutkimuskysymykseen. Näin ollen CINAHL Ultimate sekä ProQuest -tietokannoista molemmista valikoitui kaksi tutkimusta sekä ERIC- ja MEDLINE-tietokannoista nolla tutkimusta.

Tiedonhaussa hyödynsimme myös manuaalista hakua. Manuaalisen haun avulla löysimme kirjallisuuskatsaukseen kaksi tutkimusta. Tutkimukset löytyivät tarkastelemalla Theseus tietokannasta löytyneen perhetyötä toimintaterapiassa käsitelleen opinnäytetyön lähdeluetteloa. Lähdeluettelosta nousi esille aiheeseen soveltuvat tutkimusten otsikoinnit, jonka jälkeen tutkimuksia tarkasteltiin meidän sisäänottokriteereihimme peilaten. Manuaalisen haun avulla voidaan joskus täydentää systemaattista tiedonhakua. Manuaalisella haulla tutkimukset, jotka olisivat muuten syystä tai toisesta jääneet löytymättä, voidaan ottaa käyttöön. (Manuaalinen haku 2024.) Aineiston haun tuloksia sekä aineiston valintaa esittelemme alla olevassa Taulukossa 3.

Taulukko 3. Aineiston haun tulokset sekä aineiston valinta.

Tietokanta	Hakulausekkeet	Hakusanoilla ja sisäänottokriteereillä saadut tulokset	Valittu aineisto
CINAHL Ultimate	occupational therapy AND diversity AND family	4	1
CINAHL Ultimate	family centered AND occupational therapy	162	1
ProQuest	family centered AND occupational therapy or rehabilitation AND diversity families AND encounter	165	1
ProQuest	occupational therapy or rehabilitation AND diversity AND families AND parents OR children AND encounter	240	1
ERIC	occupational therapy OR rehabilitation AND family centered	102	0
Manuaalinen haku	-	-	2

7.2.2 Aineiston esittely

Tutkimuskysymykseen vastaavia tutkimuksia löytyi jonkin verran. Kaksi tutkimusta löydettiin manuaalisen haun avulla perhetyötä käsittelevän opinnäytetyön lähdeluettelosta, sekä neljä muuta tutkimusta löytyi CINAHL Ultimate ja ProQuest -tietokannoista. Useat poissuljetut tutkimukset koroistivat joko jotain tiettyä lasten ikä- tai diagnosoiryhmää. Lopulliseksi aineistoksi valikoitui viisi laadullista tutkimusta ja yksi kirjallisuuskatsaus. Laadulliset tutkimukset vastasivat laajasti kysymyksiin siitä, millaisena perhekeskeisyys nähdään nykypäivänä niin lasten, huoltajien kuin toimintaterapeuttienkin näkökulmasta. Tutkimuskysymykseen monimuotoisten perheiden kohtaamisesta ei juurikaan saatu suoria vastauksia, mutta yleiset perhekeskeisyyden periaatteet voitiin nähdä soveltuviksi myös useampien erilaisten perheiden kohtaamiseen perheen elämäntilanteesta riippumatta.

Taulukko 4. Aineiston esittely. Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla.

Julkaisun tekijät, julkaisuvuosi ja julkaisija/kustantaja	Tutkimus-asetelma	Otsikko	Julkaisun tarkoitus	Julkaisun tulokset
Fingerhut, P., Piro, J., Sutton, A., Campbell, R., Lewis, C., Lawji, D. & Martinez, N. 2013. The American Journal of Occupational Therapy.	Laadullinen tutkimus haastattelu	Family-Centered Principles Implemented in Home-Based, Clinic-Based, and School-Based Pediatric Settings	Tavoitteena oli selvittää, että sovelsivatko lasten toimintaterapeutit työssään perhekeskeisiä periaatteita.	Vastaukset vaihtelivat eri ammattilaisten välillä ja, mikä vielä merkittävämpää, eri toimintaympäristöissä. Perhekeskeisten käytäntöjen jatkumo näkyi siten, että kotikäytännöt olivat kaikkein perhekeskeisimpiä, koulukäytännöt vähiten perhekeskeisiä ja klinikkakäytännöt vaihtelivat näiden välillä.
Gagné-Trudel, S., Therriault, P. Y. & Cantin, N. 2024. Canadian Journal of Occupational Therapy.	Meta-etnografia laadullisen tutkimuksen synteesiä varten	Exploring Therapeutic Relationships in Pediatric Occupational Therapy: A Meta-Ethnography	Tarkoituksena oli tarjota perusteellinen tulkinta siitä, millaisia lasten, hoitajien ja toimintaterapeuttien kokemukset ovat terapisuhteessa.	Tuloksissa havainnollistettiin kuinka lasten, hoitajien ja toimintaterapeuttien näkökulmasta terapeuttisella suhteella on erilaisia merkityksiä. Valtadynamiikka, viestintä ja erilaisuuden kunnioittaminen ovat suhteen kokemukseen vaikuttavia tekijöitä. Terapisuhde voi olla voimaannuttava tekijä myönteisessä muutoksessa.
Grandisson, M., Martin-Roy, S. & Bergeron, J. 2023. Canadian Journal of Occupational Therapy.	Laadullinen kuvaileva tutkimus	Building Families' Capacities: Community Forums with Parents and Occupational Therapists	Tarkoituksena dokumentoida vanhempien ja toimintaterapeuttien näkemyksiä siitä, kuinka auttaa rakentamaan perheiden valmiuksia ilman, että perheet kuormittuvat.	Tutkimuksessa määritettiin yhdeksän keskeistä periaatetta, jotka auttavat perheitä kehittämään valmiuksia, jotta perheet eivät kuormittuisi.

Kingsley, K. & Mailloux, Z. 2013. The American Journal of Occupational Therapy	Kirjallisuuskatsaus	Evidence for the Effectiveness of Different Service Delivery Models in Early Intervention Services	Tarkoituksena selvittää mitä näyttöä on olemassa erilaisten palveluntarjontamallien ja menetelmien tehokkuuden määrittämiseksi varhaisen tuen palveluja saavien lasten ja perheiden toiminnallisen suorituskyvyn parantamiseksi	Perheet raportoivat johdonmukaisesti myönteisistä käsityksistä perhekeskeisistä ja rutiinipohjaisista lähestymistavoista. Vanhempien osallistuminen ja koulutus johtivat myönteisiin tuloksiin. Mitään tiettyä toimintaympäristöä tai palveluntarjontamenetelmää ei todettu selvästi tehokkaimmaksi, ja useimmissa tutkimuksissa raportoitiin yhdistetyistä lähestymistavoista ja toimintaympäristöistä.
Kronsell, L., Svedberg, P., Nygren, J. & Larsson, I. 2021. International Journal of Environmental Research and Public Health.	Laadullinen tutkimus. Puoli-strukturoidut haastattelut.	Parents' Perceptions of the Value of Children's Participation in Pediatric Rehabilitation Services: A Phenomenographic Study	Tavoitteena selvittää millaisia käsityksiä vanhemmilla on lastensa osallistumisesta lasten kuntoutuspalveluihin.	Analyysin tuloksena syntyi kolme luokkaa, joissa kuvattiin, miten osallistuminen tuotti arvoa voimaantumisen, itsetunemuksen ja itsenäisyyden muodossa. Tulosavaruus kuvaa luokkien välistä hierarkkista suhdetta ja niiden vaikutusta toisiinsa. Osallistumisen kautta saavutettu itsenäisyys oli keskeinen näkökohta, ja se on hierarkiassa korkeimmalla tasolla, koska se sisältää sekä voimaantumisen että itsetunemuksen tulokset ja riippuu niistä.
O'Connor, D., Lynch, H. & Boyle, B. 2021. PLoS One.	Laadullinen tutkimus. Puoli-strukturoidut haastattelut	A qualitative study of child participation in decision-making: Exploring rights-based approaches in pediatric occupational therapy	Tarkoituksena kuvata lasten, vanhempien ja terapeuttien kokemuksia siitä, millaista päätöksenteko on toimintaterapiassa.	Tuloksissa nousi esille kolme teemaa: 1. Tavoitteiden asettamisen kokemukset 2. Ovatko aikuiset lasten oikeuksien portinvartioita vai puolustajia? 3. Päätöksenteko, joka on enimmäkseen aikuisjohtoista → lapset jäävät päätöksenteossa aikuisten "jalkoihin".

7.2.3 Aineiston analyysi

Opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksen aineisto on analysoitu hyödyntäen aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jossa tavoitteena on kuvata tutkittavaa ilmiötä tiivistetysti. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessi lähtee liikkeelle analyysiyksikön

kirkastamisesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 122.) Tässä opinnäytetyössä analyysiyksikkö muodostuu tutkimuskysymyksestä: Miten toimintaterapiassa huomioidaan ja kohdataan monimuotoisia perheitä?

Tuomi & Sarajärvi (2018, 123–126) kuvaavat aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheita seuraavanlaisesti:

1. Redusointi, eli pelkistäminen. Alkuperäisdatan aineistosta erotellaan ja jätetään pois siihen liittymätön sisältö. Pelkistämisen vaiheessa aineistosta pyritään etsimään tutkimuskysymykselle olennaisia alkuperäisilmaisuja. Löydetyistä alkuperäisilmaisuista kerätään teemoittain pelkistettyjä ilmaisuja, jotka kuvaavat alkuperäisilmausujen päädyntä.
2. Klusterointi, eli ryhmittely. Alkuperäisilmaisuista löydetty pelkistetyistä ilmaisuista pyritään löytämään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Ilmaisut ryhmitellään esimerkiksi otsikoimalla ne teemoittain ja näin syntyvät alaluokat.
3. Abstrahointi, eli käsitteellistäminen. Tutkimuksen kannalta saadusta tärkeästä tiedosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä yhdistelemällä sisällöllisesti samankaltaisia alaluokkia yläluokiksi, yläluokista pääluokiksi ja näitä yhdistäväksi luokaksi.

Kirjallisuuskatsaukseen valittu aineisto oli englannin kielistä, joka aluksi luettiin huolellisesti useaan kertaan läpi ja sieltä valitut alkuperäisilmaisut suomennettiin Word tiedostolle. Alkuperäisilmaisuja luettiin yhdessä ja sieltä valikoitiin teemoittain esiin nousevat aiheet. Aiheet taulukoitiin aineiston selkeyttämiseksi ja näin syntyi taulukko, jossa näkyvät alkuperäisilmaukset ja niistä syntyneet pelkistetyt ilmaukset. Alla esimerkki Taulukko 5.

Taulukko 5. Esimerkki alkuperäisistä- ja pelkistetyistä ilmauksista.

Alkuperäiset ilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset
Vahvojen terapeuttien suhteiden kehittäminen perheiden kanssa on tärkeä osa lasten toimintaterapiaa	Terapeuttien suhteiden kehittäminen Suhteet perheisiin tärkeitä
Lapsilla, hoitajilla ja toimintaterapeuteilla on jokaisella näkökulma, joka pitäisi kuulla. Toimintaterapeuttien tulisi aktiivisesti kysyä lasten ja hoitajien näkökulmia kannustaakseen vallan jakamiseen ja tehokkaaseen viestintään. Näin toimintaterapeutit voivat vahvistaa terapeutista suhdetta, mikä puolestaan edistää positiivista muutosta.	Lasten, huoltajien ja toimintaterapeuttien näkökulma Vallan jakaminen Tehokas viestintä Aktiivinen kysely
Terapeuttien on kunnioitettava ja arvostettava perheen näkökulmia ja oivalluksia työskennellessään yhteistyössä heidän kanssaan tavoitteiden tunnistamiseksi ja sellaisten strategioiden kehittämiseksi, jotka tukevat lapsen yleistä hyvinvointia	Perheen näkökulmat ja oivallukset Perheen kunnioittaminen Tavoitteiden tunnistaminen Lapsen hyvinvoinnin tukeminen
Oikeudenmukaisen ja yhteistyöhön perustuvan suhteen luominen sekä vastavuoroisen ja kollegiaalisen lähestymistavan toteuttaminen on perhekeskeisen käytännön perusta	Oikeudenmukainen suhde Yhteistyöhön perustuva suhde Vastavuoroisuus Kollegiaalinen lähestymistapa
Perheiden näkökulmasta terapiasuhte tarjoaa heille ainutlaatuisen sosiaalisen mahdollisuuden ilmaista ääntään ja tulla kuulluksi. Tämä kokemus on palkitseva ja motivoiva perheille, koska se antaa heille mahdollisuuden osallistua aktiivisesti terapiaprosessiin	Perheiden kuulluksi tuleminen Perheiden aktiivinen osallistuminen
Terapeutit ovat velvollisia ottamaan lapset mukaan heitä koskeviin päätöksiin	Terapeutin velvollisuudet Lasten oikeus päätösten tekoon

Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmiteltiin, eli klusteroitiin ja näin syntyivät alaluokat. Alaluokkia teemoittain yhdistämällä muodostimme yläluokat. Sovelsimme analyysiprosessin tässä vaiheessa abstrahoinnin periaatteita, ja yläluokkia yhdistelemällä teemoittain muodostimme pääluokat. Alla esimerkki Taulukko 6 teemoitteluprosessista.

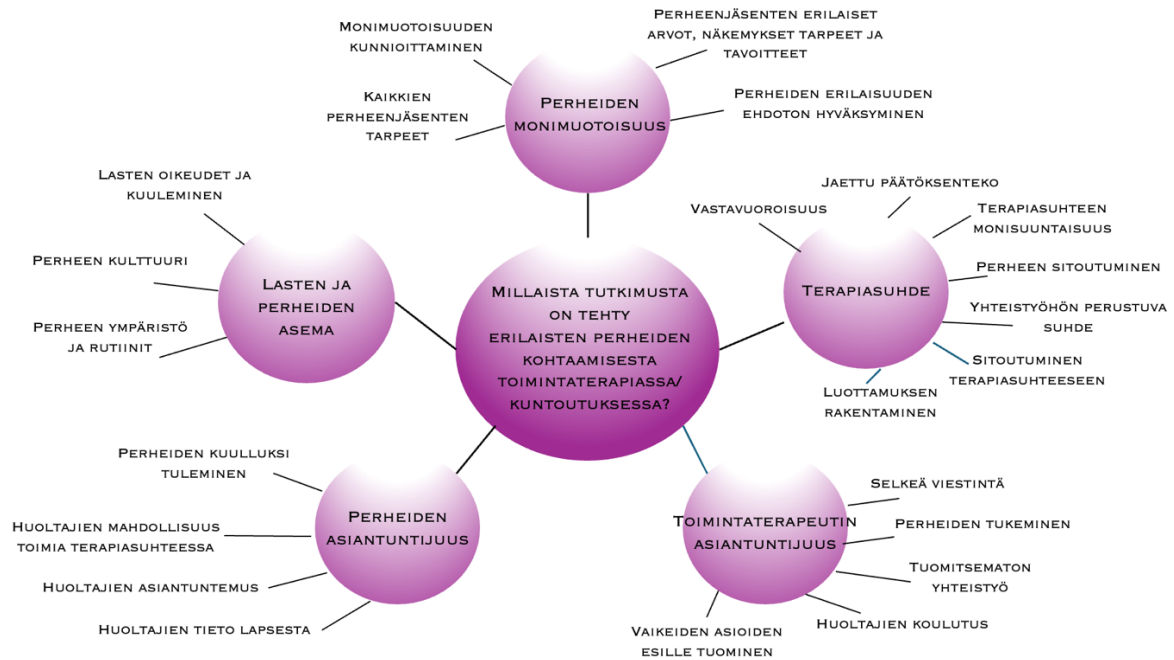
Taulukko 6. Esimerkki teemoitteluprosessista.

Alaluokat	Yläluokat	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Lapsen asema ja oikeudet	Lasten ja perheiden asema	Lasten ja perheiden asema	Miten toimintaterapiassa huomioidaan ja kohdataan monimuotoisia perheitä?
Lapsen kehitys	Lapsen ja perheiden oikeudet terapisuhteessa		
Perheen asema			

Kaikkia luokkia yhdistävä tutkimuskysymyksen perusteella lähdimme pohtimaan, mitkä teemat olivat nousseet eniten esille tuloksissa. Hyödynsimme ilmiön tutkimisessa värikoodausta. Koodaamisella pyritään jäsentämään ja luokittelemaan aineistoa ja tuomaan mahdollisesti esille vielä uusia näkökulmia aineistosta. (Juhila n.d.) Jokainen pääluokka siirrettiin omalle Word-tiedostolle, johon kerättiin alkuperäisilmaisuista eniten esiin nousevia teemoja tuloksien esittelyn avaamiseksi. Yhdistelyssä koodasimme värejä hyödyntäen myös lähteet myöhemmän auki kirjoittamisen helpottamiseksi. Alla olevassa Kuviossa 2 on esimerkki siitä, kuinka pääluokkien alle kerättiin eri teemat aineistosta, joka toimi myöhemmin myös oppaan rakenteen suunnittelussa.

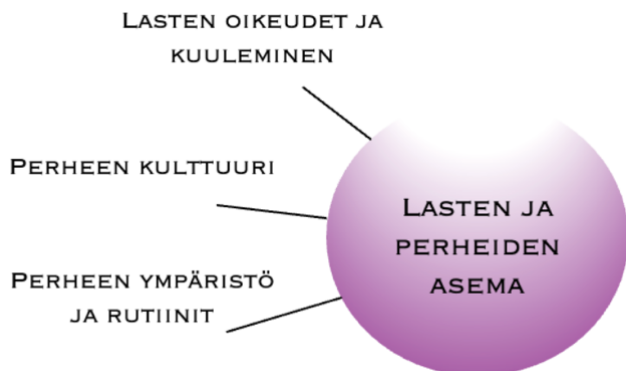
8 Tulokset

Selvitimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla tapoja, joilla toimintaterapeutit kohtaavat työnsä eri vaiheissa monimuotoisia perheitä. Analyysin teemoittelun tuloksena muodostui lopulta viisi pääluokkaa. Pääluokat ovat lasten ja perheiden asema, perheiden monimuotoisuus, terapia-suhde, perheiden asiantuntijuus ja toimintaterapeutin asiantuntijuus. Tulosten pääluokat ja teemat esitellään Kuviossa 2.

Kuvio 2. Tulosten pääluokat ja teemat.

8.1 Lasten ja perheiden asema

8.1.1 Lasten asema

Tulokset ovat yksimielisiä siitä, että toimintaterapiasuhteessa lapsen omalle kokemukselle, toiveille ja tarpeille on annettava ääni. Lasten osallistumisessa heitä koskevaan päätöksentekoon on ammattilaisten otettava huomioon heidän ikä- ja kehitystasonsa. Asiakaskeskeisessä työskentelytavassa toimintaterapeutin on varmistettava lapsen kuulemiselle vaadittava tila ja aika terapiasuhteen luomisen aikana. (O'Connor, Lynch & Boyle 2021, 2–16.)

O'Connor ja muut (2021, 3) tuovat esille tutkimuksessaan lasten haasteet osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon. Lapset kertovat kokemuksistaan ulkopuolelle jäämisestä päätöksenteossa, vaikka heidän mielipidettään on keskustellen koetettu selvittää, mutta näkemyksiä on sivuutettu aikuisten toimesta tästä huolimatta.

Toimintaterapeutit kokevat, että olennainen osa laadukasta toimintaterapiaa on yhteistoiminnallinen päätöksenteko niin interventio, kuin tavoitteen asettamisen vaiheessa. Erityisesti tavoitteen asettamisen prosessissa, lasten kohonneen motivaation terapiatoimia kohtaan on havaittu olevan sidoksissa lasten omaan vaikuttamisen mahdollisuuteen. (O'Connor ym. 2021, 3–4.) Gagné-Trudel ja muut (2024, 79) korostavat perhekeskeisten interventioiden tärkeyttä lasten toimintaterapiassa, sillä näiden on havaittu tukevan lasten sosiaalista, motorista ja toiminnallista kehitystä.

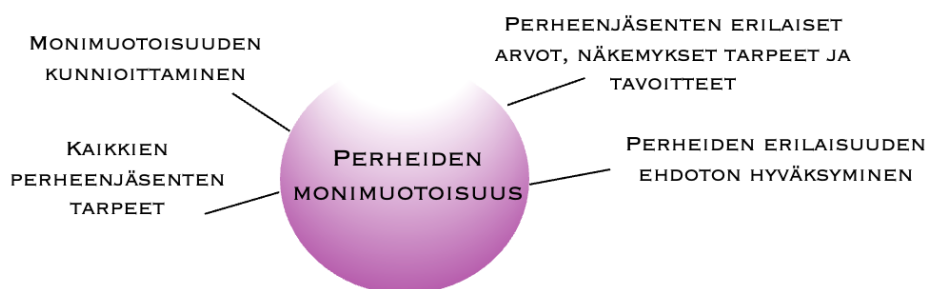
8.1.2 Perheiden asema

Gagné-Trudel ja muut (2024, 84) tuovat tutkimuksessaan esille näkökulman, jonka mukaan toimintaterapeutin on hyvä olla tietoinen omasta sosiaalisesta asemastaan suhteessa asiakasperheiden sosiaaliseen asemaan. Toimintaterapeuttien tulee myös pohtia kriittisesti omaa suhtautumistaan kunkin perheen kulttuuriin, historiaan, tietoon ja taloudelliseen tilanteeseen. Ammattilaisten kyky tunnistaa ja ottaa huomioon käytännön työssä erilaiset valtasuhteet, on tärkeä osa perheen aseman ja oikeuksien edistämisessä. Oikeudenmukaisen ja vastavuoroisen asiakassuhteen luominen perheiden kanssa on nykypäivän lasten toimintaterapiassa ensiarvoisen tärkeää. (Gagné-Trudel, Therriault & Cantin 2024, 84.)

Grandisson, Martin-Roy, Marcotte, Milot, Girard, Jasmin, Fauteux ja Bergeron (2023, 198) korostavat tutkimuksensa tuloksissa perheen tärkeää asemaa oman elämäntilanteensa, toimintatapojensa sekä lapsensa asiantuntijana. Toimintaterapeutin tulee aktiivisesti hankkia tietoa perheen voimavaroista ja toiveista työskentelyn kaikissa vaiheissa ja soveltaa tätä tietoa työskentelyn edetessä. Toimintaterapeutin on hyvä selvittää perheen elämäntapoja, tapoja keskustella ja ymmärtää erilaisia kuntoutukseen liittyviä termejä sekä kuinka aktiivisesti perheellä itsellään on toive ja mahdollisuus osallistua toimintaterapiaprosessin eri vaiheisiin. Toimintaterapeutin on hyvä tarkastella omien toiveidensa mahdollista ristiriitaisuutta perheen toiveiden kanssa ja pohtia kuinka terapiasuhdetta voisi viedä vastavuoroisempaan suuntaan, jotta perhe ei koe kuormittuvansa. (Grandisson ym. 2024, 201–203.)

Grandisson ja muut (2024, 198) tuovat esille myös näkökulman palveluiden kuormittavuudesta suhteessa perheiden arkeen. Perheet, joissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia kokevat paljon haasteita liittyen suureen stressitasoon sekä perhe- ja työelämän yhteensovittamiseen. On havaittu tarve lisätutkimukselle siitä, kuinka perheille voidaan tuottaa palveluita kuormittamatta heitä liiallisesti haastavissa elämäntilanteissa. Toimintaterapeuttien on tarpeen kiinnittää huomiota palveluita suunnitellessaan perheen kyky ja halukkuus palveluihin osallistumiseen, samalla kuullen heidän omat toiveensa. (Grandisson ym. 2024, 198.)

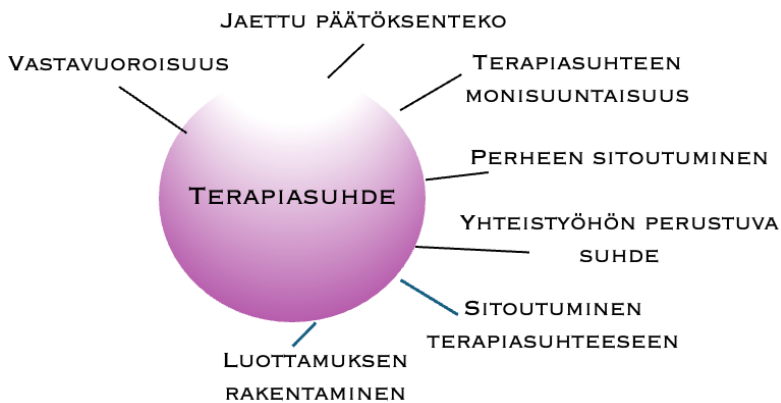
8.2 Perheiden monimuotoisuus

Aineiston perusteella toimintaterapeutin perheet avoimesti hyväksyvä toimintatapa on erittäin tärkeää toimivan terapiasuhteen rakentamiselle. Oleellisena osana sujuvaa yhteistyötä nähdään toimintaterapeutin kyky ottaa huomioon perheen monimuotoisuus ja kunnioittaa sitä käytännön työn eri vaiheissa. Perheen kulttuurin, monimuotoisuuden ja erilaisten etujen sekä persoonallisuksien nähdänsi tuleminen terapiasuhteen aikana on tärkeää niin lapsille, toimintaterapeuteille kuin huoltajillekin. Perheen monimuotoisuuden kunnioittamisella nähdään olevan myös selkeä yhteys perheen positiiviseen sitoutumiseen toimintaterapiaprosessiin. (Gagné-Trudel, Therriault & Cantin 2024, 83–85.)

Gagné-Trudelin ja muiden (2024) mukaan toimintaterapeutit kokevat haastavaksi tilanteet perheiden tukemisessa, jos perheen sisällä on hyvin erilaisia arvoja, omia tavoitteita, näkemyksiä tai tarpeita. Perheen monisuuntaisen dynamiikan tunnistaminen ja huomioonottaminen koetaan kuitenkin tärkeäksi haasteeksi toimintaterapeuttien osalta, sillä mielekäs osallistuminen ja yhteistyö vie kohti yhdessä laadittujen tavoitteiden saavuttamista. Tärkeäksi työn kehityshaasteeksi koetaan myös perheen erilaisten toimintatapojen, kielen ja kulttuurin käytännönläheinen huomiointi arkisessa toimintaterapiatyössä (Gagné-Trudel ym. 2024, 83).

8.3 Terapiasuhte

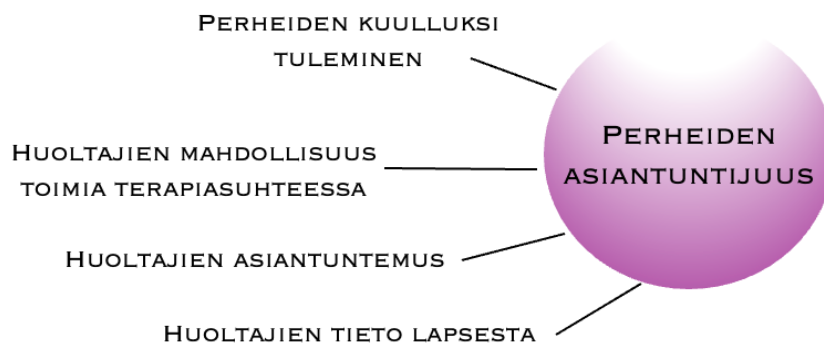
Gagné-Trudel ja muut (2024, 79) kertovat, että yksi lasten toimintaterapian keskeisistä osa-alueista on luoda vahvoja terapeuttisia suhteita perheiden kanssa. Tutkimuksissa nousi esiin teema, jonka mukaan perhekeskeisen käytännön perustana on luoda oikeudenmukainen ja yhteistyöhön perustuva terapiasuhte. Yhteistyöhön perustuvassa suhteessa terapeuttien on otettava huomioon perheen monimuotoisuus, näkökulmat, oivallukset sekä perheen kunnioitus. Jo terapiasuhteen alussa tavoitteen asettamisen prosessissa asiakkaat ja ammattilaiset tekevät päätöksiä, sekä sopivat tavoitteista yhdessä (O'Connor ym. 2021, 3). Suhteiden luominen nähdään myös tärkeänä haasteena toimintaterapiassa. Haasteet liittyvät perheenjäsenten arvoihin, näkemyksiin, tarpeisiin sekä tavoitteisiin, jotka vaikuttavat monisuuntaisen terapiasuhteen hallitsemiseen. Tehokkaalla viestinnällä, sekä kysymisellä lasten ja huoltajien näkökulmista, terapeutit voivat vahvistaa terapeuttista suhdetta, joka taas edistää positiivisen muutoksen saavuttamista. (Gagné-Trudel ym. 2024, 78–83.)

Kun terapiasuhte luodaan, kehitetään samalla luottamussuhde perheisiin (Grandisson ym. 2023, 198). Gagné-Trudel ja muut (2024) nostavat esiin tutkimuksessaan, että luottamuksen rakentuminen etenee johdonmukaisesti, ja se rakennetaan viestimällä sekä olemalla vuorovaikutuksessa perheiden kanssa. Kokemukset luottamuksesta liittyvät voimaantumiseen. Luottamus antaa huoltajille mahdollisuuden osallistua terapiasuhteeseen ja se tuo samalla turvallisen ilmapiirin terapiasuhteelle. (Gagné-Trudel ym. 2024, 81.) Huoltajien luottamusta toimintaterapiaan lisää se, että lasten valmiudet kehittyvät, kun huoltajat voivat osallistua interventioon ja toteuttaa toiminta-ak-

tiviteetteja kotona (Grandisson ym. 2023, 198). Interventiot antavat huoltajille käsityksen tehokkuudesta ja tyytyväisyydestä, kun ne sisällytetään perheen rutiineihin (Kingsley & Mailloux 2013, 433).

Grandisson ja muut (2023, 198) toteavat, että perhekeskeisessä toiminnassa terapeuttien on käytettävä jaettava päätöksentekoa terapiasuhteessa. Kun terapeutit huolehtivat päätöksenteossaan huoltajien kuulluksi tulemisesta sekä tehokkaasta kommunikaatiosta huoltajien kanssa, tämä helpottaa perheiden sitoutumista terapiasuhteeseen (Grandisson ym. 2023, 198). Valtadynamiikka, viestintä sekä monimuotoisuuden kunnioittaminen ovat vaikuttavia tekijöitä siinä, miten terapeutista suhdetta koetaan (Gagné-Trudel ym. 2024, 85).

8.4 Perheiden asiantuntijuus

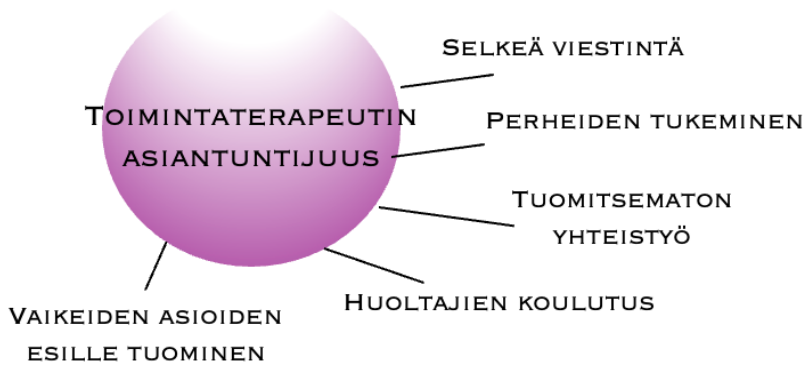

Terapiasuhte tarjoaa perheille ja huoltajille ainutlaatuisen sosiaalisen mahdollisuuden osallistua aktiivisesti terapiaprosessiin tulemalla kuulluksi, sekä tuoda äänensä kuuluviin. Siksi toimintaterapeuttien tulisi olla aktiivisia tehokkaassa viestinnässä. Heidän tulisi muun muassa kysyä lasten sekä huoltajien näkökulmia terapiaan. Lasten ja huoltajien näkökulmat antavat lisätietoa terapeuteille, ja se vahvistaa positiivisen muutoksen saavuttamista toimintaterapiassa. (Gagné-Trudel ym. 78–79.)

Perheillä on kattavin asiantuntemus lapsestaan ja he ovat ensisijaisia lapsen toiminnan edistäjiä. (Gagné-Trudel ym. 2024, 79). Myös Grandisson ym. (2023, 198) toteaa, että terapeuttien on huomioitava ja tunnustettava huoltajien asiantuntemus lapsestaan perhekeskeisessä toiminnassa. Huoltajat usein tuntevat lapsensa parhaiten ja tietävät, että mitkä ovat esimerkiksi lapsen vahvuudet ja heikkoudet. Tämän lisäksi huoltajat voivat olla terapeutin apuna painottamassa näkökohtia,

jotka ovat tärkeitä lapsen osallistumisen kannalta kuntoutukseen. Lisäksi sen kannalta, mistä lapsi saa parhaimman mahdollisen hyödyn toimintaterapiassa. (Kronsell, Svedberg, Nygren & Larsson 2021, 2.)

8.5 Toimintaterapeutin asiantuntijuus

Gagné-Trudel ja muut (2024, 78) korostavat tutkimuksessaan, kuinka toimintaterapeutin ammatilliseen osaamiseen liittyy vahvasti oman vallan ja vaikuttamisen tiedostaminen ja sen huomioiminen terapiaprosessin jokaisessa vaiheessa. Vastavuoroiseen terapiasuhteeseen asiakasperheen kanssa pyrkiessään terapeutin on kyettävä jakamaan valtaa päätöksenteon aikana. Vallan jakamisen prosessissa terapeutin on hyvä kysellä perheeltä aktiivisesti heidän näkökulmaansa. Gagné-Trudel ja muut (2024, 83) tuovat kuitenkin esille myös, että useat toimintaterapeutit kokevat vallan jakamiseen liittyviä haasteita perheiden kanssa, erityisesti kun he havaitsevat terapiaan liittyviä turvallisuusriskejä, lapsi on hyvin pieni tai jos lapsella on jokin kognitiivinen toimintakyvyn haaste.

Yhtenä teemana tuloksista nousee esiin toimintaterapeutin ylläpitämä positiivinen ja voimavara-keskeinen näkökulma terapiaprosessin aikana ja kuinka tämä vaikuttaa myös koko perheen hyvinvointiin. Toimintaterapeuttien koetaan myös jossain määrin olevan vastuussa perheen toivon ylläpitämisestä. (Grandisson, Martin-Roy & Bergeron 2023, 203.) Gagné-Trudelin ja muiden (2024, 82) mukaan toimintaterapeutit kokevat painetta ylläpitää positiivista ilmapiiriä perheen kanssa, samalla kuitenkin tiedostaen velvollisuutensa jakaa esimerkiksi vaikeaa tietoa lapsesta ja kuinka tämä voi heikentää perheen sitoutumista terapiaan ja jopa toivoa. Luottamuksellisen ja tasavertaisen terapiasuhteen kulmakiviä ovat kuitenkin johdonmukainen ja selkeä viestintä, joten myös vaikeiden asioiden esille tuominen on tärkeää. (Gagné-Trudel ym. 2024, 81, 83.)

Toimintaterapeutin erityisosaamisena nähdään myös perheiden hyvinvoinnin tukeminen. Kun-
nioittava ja tukeva terapiasuhde kannattelee usein myös vanhempien hyvinvointia ja jaksamista
arjessa. Lapsen taitojen kehittymisen nähdään olevan yhteydessä myös huoltajien hoitovastuun
keventymiseen. Huoltajat kokevat myös tärkeänä tuen muotona kuulluksi tulemisen sekä uuden
tiedon oppimisen toimintaterapeuttien kautta. Huoltajat kokevat, että tuen saamisella on myös
yhteys heidän omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa terapiaprosessiin (Fingerhut, Piro, Sutton, Camp-
bell, Lewis, Lawji & Martinez 2013, 232; Gagné-Trudel ym. 2024, 79).

9 Toimitaan yhdessä! – opas

9.1 Oppaan suunnittelu

Oppaan suunnittelua lähdettiin toteuttamaan, kun idea opinnäytetyö prosessin aloittamisesta syn-
tyi yhdessä toimeksiantajan kanssa. Suunnittelun kulmakivenä toimivat aiheen rajauksen kautta
syntyneet aihealueet, jotka käsittelivät monimuotoisten perheiden kohtaamista toimintaterapi-
assa. Ensimmäisen tapaamisen aikana sovimme toimeksiantajan kanssa, että aihetta palataan vielä
tarkemmin rajaamaan ja pohtisimme oppaan tarkempaa sisältöä myöhemmin, kunnes rajaukselle
olisi selkeys molemmilla osapuolilla.

Toisella tapaamisella toimeksiantajan kanssa sovimme yhdessä, että monimuotoisten perheiden
rajaukseen jäisi perheet, joita koskettavat lastensuojelulliset toimet sekä perheet, joissa on eron
jälkeen syntynyt vuoroasumis muoto. Toimeksiantajan kanssa sovimme opinnäytetyön menetel-
män valinnan jälkeen, että oppaaseen tulisi käytännön työelämään vinkkejä sekä käsitteistöä avaa-
vaa materiaalia lasten toimintaterapeuteille. Aineiston analyysin jälkeen tapasimme toimeksianta-
jaa vielä uudelleen ja sovimme aineiston asettelusta oppaaseen ja visuaalisesta ilmeestä.

9.2 Valmistusprosessi

Oppaan valmistusprosessi on lähtenyt liikkeelle aiheen rajauksen ja tutkimusmenetelmän valinnan
jälkeen. Oppaaseen tulevan tietoperustan kerääminen on aloitettu hyvissä ajoin opinnäytetyön
alkuvaiheessa. Tietoperustaan on lähdetty rakentamaan lastensuojelun asiakasperheiden ja eron-
neiden perheiden käsitteistön avaamisella. Kirjallisuuskatsaukseen etsimme aineistoa, joka vastaisi

tutkimuskysymykseen: Miten toimintaterapiassa huomioidaan ja kohdataan monimuotoisia perheitä?

Aineistoon huolellisen tutustumisen ja analysoinnin jälkeen ryhdyimme suunnittelemaan aineiston valikoimista itse oppaan sisältöön. Sisällön valitsemisessa pyrimme pitämään mielessä työelämään soveltuvuuden ja kuinka opas voisi parhaiten palvella esimerkiksi uusia työntekijöitä, joilla ei ole kokemusta vaikkapa vuoroasumisen tai lastensuojelun piirissä työskentelystä. Toiveena oli myös tuottaa ajankohtaista tietoa lastensuojelun käsitteistä, sillä ala uudistuu lakien osalta usein. Tapausmisella toimeksiantajan kanssa keskustelimme heidän toiveistaan ja tarpeistaan sisällön suhteen ja suunnittelimme samalla oppaan tulevaa ulkoasua. Saimme toimeksiantajalta tärkeitä näkemyksiä sisällöstä ja kuinka opas olisi myös visuaalisesti työntekijöille helposti lähestyttävä ja otimme tämän huomioon viedessämme oppaan runkoa eteenpäin. Lähetimme yhdessä toimeksiantajan kanssa oppaan rungon Coronarian graafikolle, joka tekisi oppaasta ensimmäisen koesovituksen.

9.3 Prosessin päättäminen ja arviointi

Prosessin päätteeksi hyödynsimme arvioinnissa toimeksiantajan antamaa palautetta oppaan sisällöstä. Rouvinen-Wileniuksen (2008) laatiman terveysaineiston arviointikriteeristön mukaan kävimme läpi kohdat 1–7, joissa tarkastellaan muun muassa oppaan visuaalista ilmettä, selkeyttä, sisällön laatua sekä tavoitetta. Prosessin päätteeksi Coronarian graafikko lähetti oppaan viimeistelytynä meille kommentoitavaksi. Oppaasta oli tehty visuaalisesti miellyttävä ja helppolukuinen. Toimeksiantaja oli tehnyt sisällön otsikointiin pieniä muutoksia selkeyttämään ulkoasua. Opas oli mielestämme tässä vaiheessa valmis ja sovimme että prosessi päätetään.

Sovimme, että opas tulee Coronarian lasten toimintaterapeuttien sisäiseen intraan jakeluun. Palautekeskustelussa toimeksiantaja kertoi olevansa tyytyväinen tuotokseen ja sen tuovan työelämään tärkeää lisätietoa monimuotoisista perheistä. Sovimme oppaan esittelystä Coronarian Jyväskylän yksikköön lasten toimintaterapeuteille, jotta opas saisi lisää näkyvyyttä työkentällä.

9.4 Oppaan esittely

Oppaassa esitellään monimuotoisuuteen, lastensuojeluun ja eroperheisiin liittyvää teoreettista käsitteistöä ja vinkkejä työn tueksi monimuotoisia perheitä kohdatessa lasten toimintaterapiassa.

Toimitaan yhdessä! - opas on toteutettu osana opinnäytetyötä tiiviissä yhteistyössä Coronaria kuntoutus- ja terapiapalveluiden kanssa. Oppaan tavoitteena on lisätä tietoutta ja keinoja monimuotoisten perheiden kohtaamisesta lasten toimintaterapiassa. Tavoitteena on myös vahvistaa ja lisätä lasten toimintaterapeuttien tietoa ja osaamista lastensuojelun ja eroperheiden erityispiirteistä.

Oppaaseen on etsitty tietoa laajasti hyödyntäen erilaisia lähteitä. Osana opinnäytetyön tiedonhaku on toteutettu kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka aineistoa on analyysin jälkeen hyödynnetty oppaan sisällössä. Pääteemoina oppaan työelämä osiossa on perheen asiantuntijuus, toimintaterapeutin asiantuntijuus, lasten ja perheiden asema sekä perheiden monimuotoisuus. Vinkeillä pyritään tukemaan lasten toimintaterapeuttien työskentelyä haastavissa asiakastilanteissa käytännönläheisesti. Vinkit ovat sovellettavissa myös tyypilliseen työskentelyyn ydinperheiden kanssa. Oppaan ulkoasun rungon suunnittelussa teimme yhteistyötä toimeksiantajan kanssa. Lopullisesta ulkoasusta ja asettelusta vastaa Coronarian oma graafikko.

10 Pohdinta

10.1 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä oli ”Miten toimintaterapiassa huomioidaan ja kohdataan monimuotoisia perheitä?” Tutkimuskysymykseen löytyi osittain vastauksia. Kysymyksessä korostettu monimuotoisten perheiden käsite on toimintaterapian perhekeskeisyyden tutkimuksissa vielä etäinen. Lapsiperheiden kohtaamisesta ja heidän kanssaan yhteistyön rakentamisesta löytyi useita ajankohtaisia tutkimuksia, joissa esiteltyjä keinoja voidaan kuitenkin nähdä sovellettaviksi myös monimuotoisten perheiden kanssa työskentelyssä. Opinnäytetyön tietoperustaan peilattaessa, uusimmissa kirjallisuuskatsaukseen valikoituneissa tutkimuksissa korostettiin hyvin samanlaisia teemoja kuin aiemmin on ollut tyypillistä perhekeskeisyyden näkökulmasta. Esiin nousi erityisesti monimuotoisuuden huomiointi, perheen asiantuntijuus, vallan jakaminen terapiasuhteessa sekä lasten kuulluksi tuleminen terapiaprosessin aikana. Seuraavassa kappaleessa kuvaillaan tiivistetyksi saatujen tuloksien keskeisiä teemoja.

Tutkimuksen aineiston perusteella toimintaterapeutin perheet avoimesti hyväksyvä toimintatapa on erittäin tärkeää toimivan terapiasuhteen rakentamiselle. Oleellisena osana yhteistyötä nähdään

toimintaterapeutin kyky ottaa huomioon perheen monimuotoisuus ja kunnioittaa sitä käytännön työn eri vaiheissa. Perheen kulttuurin, monimuotoisuuden ja erilaisten etujen sekä persoonallisuuksien nähdäksi tuleminen terapiasuhteen aikana on tärkeää niin lapsille, toimintaterapeuteille kuin huoltajillekin. Perheen monimuotoisuuden kunnioittamisella nähdään olevan myös selkeä yhteys perheen positiiviseen sitoutumiseen toimintaterapiaprosessiin. Monimuotoisuuden kunnioittaminen vaikuttavaa olevan vahvasti yhteydessä myös siihen, miten terapeutista suhdetta koetaan perheissä. (Gagné-Trudel, Therriault & Cantin 2024, 83–85.) Yhteistyöhön perustuvassa suhteessa terapeuttien on otettava huomioon perheen monimuotoisuus, näkökulmat, oivallukset sekä perheen kunnioitus. Jo terapiasuhteen alussa tavoitteen asettamisen prosessissa asiakkaat ja ammattilaiset tekevät päätöksiä, sekä sopivat tavoitteista yhdessä. (O'Connor ym. 2021, 3.)

Perheillä on kattavin asiantuntemus lapsestaan ja he ovat ensisijaisia lapsen toiminnan edistäjiä. (Gagné-Trudel ym. 2024, 79). Myös Grandisson ja muut (2023, 198) toteavat, että terapeuttien on huomioitava ja tunnustettava huoltajien asiantuntemus lapsestaan perhekeskeisessä toiminnassa. Huoltajat usein tuntevat lapsensa parhaiten ja tietävät, että mitkä ovat esimerkiksi lapsen vahvuudet ja heikkoudet. Tämän lisäksi huoltajat voivat olla terapeutin apuna painottamassa näkökohtia, jotka ovat tärkeitä lapsen osallistumisen kannalta kuntoutukseen. Lisäksi sen kannalta, mistä lapsi saa parhaimman mahdollisen hyödyn toimintaterapiassa. (Kronsell, Svedberg, Nygren & Larsson 2021, 2.)

Gagné-Trudel ja muut (2024, 78) korostavat tutkimuksessaan, kuinka toimintaterapeutin ammatilliseen osaamiseen liittyy vahvasti oman vallan ja vaikuttamisen tiedostaminen ja sen huomioiminen terapiaprosessin jokaisessa vaiheessa. Vastavuoroiseen terapiasuhteeseen asiakasperheen kanssa pyrkiessään terapeutin on kyettävä jakamaan valtaa päätöksenteon aikana. Vallan jakamisen prosessissa terapeutin on tärkeää kysellä perheeltä aktiivisesti heidän näkökulmaansa. Gagné-Trudel ja muut (2024, 83) tuovat kuitenkin esille myös, että useat toimintaterapeutit kokevat vallan jakamiseen liittyviä haasteita perheiden kanssa, erityisesti kun he havaitsevat terapiaan liittyviä turvallisuusriskejä, lapsi on hyvin pieni tai jos lapsella on jokin kognitiivinen toimintakyvyn haaste.

Tulokset ovat yksimielisiä siitä, että toimintaterapiasuhteessa lapsen omalle kokemukselle, toiveille ja tarpeille on annettava ääni. Lasten osallistumisessa heitä koskevaan päätöksentekoon on

ammattilaisten otettava huomioon heidän ikä- ja kehitystasonsa. Asiakaskeskeisessä työskentelytavassa toimintaterapeutin on varmistettava lapsen kuulemiselle vaadittava tila ja aika terapiasuhteen luomisen aikana. (O'Connor, Lynch & Boyle 2021, 2–16.)

O'Connor ja muut (2021, 3) tuovat esille tutkimuksessaan lasten haasteet osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon. Lapset kertovat kokemuksistaan ulkopuolelle jäämisestä päätöksenteossa, vaikka heidän mielipidettään on keskustellen koetettu selvittää, mutta näkemyksiä on sivuutettu aikuisten toimesta tästä huolimatta.

10.2 Eettisyys

Opinnäytetyötä tehdessä noudatamme hyvää tieteellistä käytäntöä. Peruseriaatteet hyvässä tieteellisessä käytännössä ovat muun muassa luotettavuus, rehellisyys, arvostus sekä vastuunkanto. (Hyvä tieteellinen käytäntö, ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023, 11). Opinnäytetyön tekemiseen liittyy erilaisia eettisiä kysymyksiä. Eettiset kysymykset liittyvät opinnäytetyössä muun muassa aineiston käyttöön ja sen luotettavuuteen, Jyväskylän Ammattikorkeakoulun tutkintösääntöihin, lähteisiin viittaamiseen sekä referoimiseen oikeaoppisesti. Edellä mainittujen lisäksi eettiset kysymykset liittyvät toimeksiantajan arvostamiseen sekä opinnäytetyön tuotoksena syntyneen oppaan eettisyyteen. Eettisiä kysymyksiä pyrimme ratkaisemaan tutustumalla huolellisesti eettisiin ohjeisiin.

Vilppi luokitellaan tieteellisessä toiminnassa tutkitun tiedon vääristämiseksi sekä tiede- ja tutkimusyhteisön, päätöksentekijöiden ja yleisön harhauttamiseksi. Vilppi jaetaan tieteellisessä toiminnassa kolmeen luokkaan. Näitä kolmea luokkaa kutsutaan sepittämiseksi, vääristelyksi sekä plagioinniksi. (Hyvä tieteellinen käytäntö, ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023, 16.) Sepittämisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa havainnot, aineistot tai tulokset tekaistaan jostakin (mts. 16). Opinnäytetyöhön sisältyvä tieto ja tulokset ovat peräisin kriittisesti arvioiduista alkupe-
räisistä lähteistä, joten emme ole tekaisseet hyödyntämiämme aineistoja. Lisäksi opinnäytetyö ei sisällä tutkimustiedon muuntelua, eli vääristelyä (mts. 17). Olemme referoineet hyödyntämiämme aineistot asiaankuuluvasti, merkinneet tekstiviitteet, laatineet lähdeluettelon sekä huolehtineet tekijänoikeuksien merkitsemisestä oikeaoppisesti ja noudattaneet Jyväskylän Ammattikorkeakou-

lun raportointiohjetta. Plagiointi on yksi vilpin alaluokista, ja sillä tarkoitetaan luvattonta lainaamista toisen tekemästä työstä (mts. 17). Olemme hyödyntäneet Turnitin Similarity -tekstintarkistusohjelmaa varmistamaan, että opinnäytetyö ei sisällä plagiointia.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa keskustelimme toimeksiantajan kanssa salassapitoon liittyvistä asioista. Keskustelimme mahdollisuudesta liittää toimeksiantajan nimen opinnäytetyöhön, ja tähän saimme luvan toimeksiantajan edustajalta. Myös opinnäytetyön tuotoksena luodun oppaan eettisyys on tärkeä ottaa huomioon. Oppaan valmistuttua opas siirtyy toimeksiantajalle toimintaterapeuttien käyttöön. Oppaan siirtyessä toimeksiantajalle vastuu oppaasta, oppaan hallinnasta sekä ajantasaisuuteen liittyvät seikat siirtyvät toimeksiantajalle.

10.3 Luotettavuus

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 164) mainitsevat kirjassaan lukijan arvioitaessa tutkimuksen tuloksia, että tutkijan on annettava lukijalle riittävästi tietoa siitä, kuinka tutkimus on toteutettu. Raportoinnilla on vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen, ja siksi raportoinnin on oltava selkeä kuvaus siitä, mitä on tutkittu ja millainen on tutkimusprosessi. Myös tutkimustulokset ymmärretään paremmin, kun raportointi on tehty yksityiskohtaisen tarkasti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 164–165.)

Kirjallisuuskatsauksen suppean aineiston vuoksi olemme pyrkineet valitsemaan erilaisia näkökulmia perhekeskeisyydestä opinnäytetyöhön. Mielestämme kirjallisuuskatsauksen aineisto tuo esille laajasti erilaisia näkökulmia perhekeskeisyydestä, ja se tuo hyviä teemoja käytännönläheiseen oppaaseen. Lähdeaineisto on pyritty ottamaan mahdollisimman ajantasaisista lähteistä. Eli sisääntokriteerien julkaisuajaksi olemme valinneet aikavälin 2014–2024. Poikkeuksena kaksi tutkimusta, jotka ovat vuodelta 2013. Näiden aineistojen sisältö on tuottanut merkittävää hyötyä, ja lähteet ovat tunnettuja sekä luotettavia. Lähteen tunnettavuutta ja uskottavuutta on pyritty tarkastelemaan lähteissä.

Yllä mainitun lisäksi opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että toimitaan yhdessä ohjaavan opettajan kanssa. Lisäksi luotettavuuteen liittyy se, että opinnäytetyötä on tekemässä kaksi henkilöä. Kun opinnäytetyö tehdään kahdestaan, se mahdollistaa erilaisten näkökulmien jakamisen. Se myös lisää kriittistä arviointia lähteiden luotettavuudesta, kun molemmat tekijöistä lukevat ja tarkastelevat lähteitä. Olemme tiedostaneet opinnäytetyötä tehdessä, että meillä ei ole aiempaa kokemusta

tutkimuksen tekemisestä. Tämän vuoksi luotettavuutta olemme pyrkineet lisäämään olemalla aktiivisesti yhteydessä ohjaavaan opettajaan neuvojen saamiseksi. Edellä mainittujen lisäksi luotettavuus näkyy opinnäytetyössä siten, että opasta on rakennettu tiiviissä yhteistyössä toimeksiantajan yhteyshenkilön kanssa. Tämä tuo valmiiseen työhön vahvan työelämänkehittämisen näkökulman. Toimeksiantaja on myös tietoinen opinnäytetyön eri vaiheista, ja tämä tukee avoimuutta sekä luotettavuutta opinnäytetyössä.

Toikon ja Rantasen (2009, 125) mukaan: ”Kehittämistulosten kannalta käyttökelpoisuus tarkoittaa ennen kaikkea kehittämisprosessin seurauksena syntyneiden tulosten hyödynnettävyyttä.” Tällä tarkoitetaan sitä, että opinnäytetyön tuotoksena luodun oppaan käyttökelpoisuutta ja hyödynnettävyyttä on tärkeää arvioida tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa. Oppaaseen on pyritty keräämään mahdollisimman paljon monimuotoisten perheiden kohtaamiseen liittyviä neuvoja ja vinkkejä. Aineiston perusteella käytännön neuvoja, eli nimenomaan erilaisten perheiden kohtaamisesta, löytyi verrattain vähän, mutta ne ovat hyvin monenlaisten perheiden kanssa hyödynnettävissä. Tämä puolestaan lisää oppaan luotettavuutta.

10.4 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Opinnäytetyön tavoitteena oli kasvattaa toimintaterapeuttien ymmärrystä monimuotoisten perheiden kohtaamisesta yleisesti toimintaterapian kentällä. Toimitaan yhdessä! - opas laadittiin yhteistyössä toimeksiantajan kanssa, jotta oppaan sisältö vastaisi parhaiten käytännön toimintaterapiatyötä tekevien toimintaterapeuttien tarpeita. Löydetyn aineiston perusteella tärkeimmiksi teemoiksi monimuotoisten perheiden kohtaamisessa nousivat esiin lasten ja perheiden aseman huomioiminen, perheiden asiantuntijuus lapsestaan, perheiden monimuotoisuuden kunnioittaminen, toimintaterapeutin tuottama asiantuntijuus ja terapiasuhteen muodostaminen sekä kehittäminen. Löydetty aineisto kuvasi paljon perhekeskeisyyttä yleisesti ja monet käytäntöön istuvat neuvot voidaankin nähdä soveltuviksi minkä tahansa perheen kunnioittavaan ja myötätuntoiseen kohtaamiseen.

Erilaisten perhekeskeisyyden teemojen huomiointi käytännön työssä on tärkeää perhemuodosta riippumatta. Monimuotoiset perheet saattavat kohdata sosiaali- ja terveysalan palveluissa muita perheitä useammin haitallisiakin ennakoasenteita. Tiedon lisääntyminen toimintaterapeuttien keskuudessa monimuotoisten perheiden tavoista järjestää arkeaan, kulttuurista ja huoltamisen

muodoista voivat osaltaan edesauttaa ennakoasenteiden purkamista. Monimuotoisten perheiden kirjo on erittäin laaja ja tuloksien perusteella tärkeintä kaikessa käytännön työssä on kuitenkin kohdata perhe aina omana erityisenä yksikkönään, voimavaroineen sekä haasteineen, ei vain ammattilaisen oman ennakkokäsityksen ja tiedon kautta.

Tutkimuksia juuri monimuotoisten perheiden kohtaamisesta lasten toimintaterapiassa löytyi vähän. Monimuotoisuuden huomioimisesta ja sen vaikutusten ymmärtämisestä suhteessa terapia-suhteeseen mainittiin muutamassa uusimmassa tutkimusartikkelissa, josta voidaan mahdollisesti päätellä, että monimuotoisuuden teema olisi nykyään enemmän esillä ja keskustelussa myös käytännön työelämässä. Jatkotutkimuksissa olisi hyvä huomioida myös laajemmin muita monimuotoisia perheitä ja heidän erityispiirteitään ja tarpeitaan suhteessa lasten toimintaterapiaan. Oppaan tai käsikirjan muodossa ajankohtaisen tiedon tuominen laajemmin erilaisista perheistä lähelle käytännön työelämää nähdään tärkeänä jatkokehittämisehdotuksena.

Lähteet

- Aaltonen, A. 2020. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa: Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus. 2., uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Aralinna, V., Heiskanen, T., Juntunen, K., Kantanen, M., Kanto-Ronkanen, A., Karhula, M. & Lautamo, T. 2021. Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa. Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry. Viitattu 16.4.2024. https://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/site/assets/files/2411/toi_hyvät_arviointikaytannot_2021.pdf.
- Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. 2017. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Eron jälkeen sovittavat asiat. N.d. Ensi- ja Turvakotien Liitto. Ensi- ja Turvakotien Liiton Apuaeroon.fi www-sivuilla. Viitattu 6.5.2024 https://apuaeroon.fi/tietoaerosta/eron-jalkeen-sovittavat-asiat/#vanhempien_vastuut_ja_velvoitteet.
- Fingerhut, P., Piro, J., Sutton, A., Campbell, R., Lewis, C., Lawji, D. & Martinez, N. 2013. Family-Centered Principles Implemented in Home-Based, Clinic-Based, and School-Based Pediatric Settings. The American Journal of Occupational Therapy. Bethesda, 67, 2, 228-235. Viitattu 26.4.2024. <https://janet.finna.fi/> ProQuest.
- Gagné-Trudel, S., Therriault, P. Y. & Cantin, N. 2024. Exploring Therapeutic Relationships in Pediatric Occupational Therapy: A Meta-Ethnography. Canadian Journal of Occupational Therapy, 91, 1, 78-87. Viitattu 25.4.2024. <https://janet.finna.fi/>, CINAHL ultimate.
- Grandisson, M., Martin-Roy, S. & Bergeron, J. 2023. Building Families' Capacities: Community Forums with Parents and Occupational Therapists. Canadian Journal of Occupational Therapy: Sage Journals, 90, 2, 197-207. Viitattu 26.4.2024. <https://janet.finna.fi/> CINAHL ultimate.

Hanifi, R. & Nieminen, T. 2022. Kaksi kotia 110 000 lapsella – joka kolmas asuu yhtä paljon molemmissa. Tilastokeskuksen Tieto & trendit -artikkeli 9.5.2022. Viitattu 1.5.2024. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/kaksi-kotia-110-000-lapsella-joka-kolmas-asuu-yhta-paljon-molemissa/>.

Harju, E., Palonen, M. & Sarell, N. 2021. Yhdessä perheen kanssa. Perheiden ja terveydenhuollon kohtaamisia. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Huostaanotto. 2024. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Viitattu 19.4.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 5.5.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Juhila, K. N.D. Koodaaminen. Tietoarkisto. Viitattu 29.4.2024. [Koodaaminen - Tietoarkisto \(tuni.fi\)](https://tuni.fi/koodaaminen).

Kaikkien perheiden Suomi. N.d. Monimuotoiset perheet -verkosto. Helsinki. Viitattu 17.5.2024. <https://www.monimuotoisetperheet.fi/>

Kingsley, K. & Mailloux, Z. 2013. Evidence for the Effectiveness of Different Service Delivery Models in Early Intervention Services. The American Journal of Occupational Therapy: Bethesda, 67, 4, 431-436. Viitattu 30.4.2024. <https://janet.finna.fi/> ProQuest.

Kekkonen, E. & Jahnukainen, J. 2023. Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu. Viitattu 15.4.2024. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>.

Koulukoti. 2024. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.5.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollonmuodot/lastensuojelulaitokset/koulukoti>

Kronsell, L., Svedberg, P., Nygren, J. & Larsson, I. 2021. Parents' Perceptions of the Value of Children's Participation in Pediatric Rehabilitation Services: A Phenomenographic Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 20, 1-16. Viitattu 29.4.2024. <https://janet.finna.fi/ProQuest>.

Lahtinen, P. 2017. Oheishuoltajuus ja lastensuojelu – tietopaketti. Pesäpuu ry, Lähemmäs-projekti, Jyväskylä. Viitattu 17.4.2024. [oheshuoltajuus ja lastensuojelu tietopaketti 120618.pdf \(pesapuunet.fi\)](https://pesapuunet.fi/oheshuoltajuus-ja-lastensuojelu-tietopaketti-120618.pdf).

L 190/2019. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta. Annettu 8.2.2019. Viitattu 27.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190#Pidm46651394416960>.

L 417/2007. Lastensuojelulaki. Annettu 13.4.2007. Viitattu 8.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P49>.

L 922/2011. Laki yksityisistä sosiaalipalveluista. Annettu 22.7.2011. Viitattu 15.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/2011/20110922#L3P7>.

Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen. 2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Viitattu 6.5.2024. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perheoikeudelliset-palvelut/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen#tietojensaantioikeus>.

Lapsen vuoroasuminen. N.d. Monimuotoiset perheet -verkosto. Helsinki. Viitattu 6.5.2024. <https://www.monimuotoisetperheet.fi/perhepolitiikka/lapsen-vuoroasuminen/>.

Monimuotoisten perheiden kohtaaminen. N.d. Monimuotoiset perheet -verkosto. Helsinki. Viitattu 16.5.2024. <https://www.monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/monimuotoisten-perheiden-kohtaaminen/>.

Monimuotoiset perheet verkosto. 2021. Monimuotoiset perheet varhaiskasvatuksessa. Opas kasvatus- ja opetusalan ammattilaisille. Viitattu 16.5.2024. <https://www.monimuotoisetperheet.fi/wp-content/uploads/2021/10/Opas-varhaiskasvattajille.pdf>

Miettinen, A., Hakovirta, M., Saarikallio-Torp, M., Haapanen, M., Kurki, P., Kalliomaa-Puha, L., Sihvonen, E., Heinonen, H-M. & Kivistö, N. 2020. Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva. Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 20.3.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162548/TEAS_2020_51.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Mäkijärvi, L. 2014. Kahden kodin lapset: Miten tuen lasta vanhempien erossa. Saarijärven Offset Oy. Jyväskylä: Docendo.

Nystén, T. 2015. Parisuhteen juridiikka. Helsinki: Kauppakamari.

O'Connor, D., Lynch, H. & Boyle, B. 2021. A qualitative study of child participation in decision-making: Exploring rights-based approaches in pediatric occupational therapy. San Francisco: Plos one, 16, 12, 1-20. Viitattu 30.4.2024. <https://janet.finna.fi/> ProQuest.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.–4. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Perheet. 2020. Tilastokeskus. Viitattu 3.4.2024. [Tilastokeskus - Tietoa tilastoista - Perheet](#).

Perhehoito. 2024. Lastensuojelun käsikirja. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.5.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>

Perheiden moninaisuus. 2023. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.5.2024. [Perheiden moninaisuus - THL](#).

Perheet ja sisarussuhteet ovat erilaisia. 2023. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 1.5.2024. <https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkeja-lapsiperheen-arkeen/sisarukset-nahistelevat/perheet-ja-sisarussuhteet-ovat-erilaisia/>.

Rodger, S. & Kennedy-Berh, A. 2017. E-kirja. Occupation-centred practice with children: a practical guide for occupational therapists. John Wiley & Sons, Incorporated.

Roininen, L. 2021. Perhe parrasvaloissa. Helsinki: Avain.

Rouvinen-Wilenius, P. 2008. Tavoitteena hyvä ja hyödyllinen terveysaineisto: Kriteeristö aineiston tuotannon ja arvioinnin tueksi. Terveyden edistämisen keskus. Viitattu 2.5.2024. [\(PDF\) Tavoitteena hyvä ja hyödyllinen terveysaineisto. \(researchgate.net\)](#).

Sijaishuolto. 2023. Lastensuojelun Keskusliitto. Lastensuojelu.info www-sivusto. Viitattu 8.4.2024. <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/sijaishuolto/>.

Sijaishuolto. 2024. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.5.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Sisarussuhteita ei saa unohtaa sijaishuollossa. N.d. Kasvatus- ja perheneuvonta Ry Kasper. Viitattu 1.5.2024. <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/julkaisut-ja-materiaalit/sisarukset-puheeksi-sijaishuollossa/>.

Systemaattinen tiedonhaku: Manuaalinen haku. 2024. Oulun yliopisto. Viitattu 6.5.2024. <https://libguides oulu.fi/c.php?g=689390&p=4934743#:~:text=Manuaalinen%20haku%20Systemaattisen%20katsauksen%20tiedonhaku%20t%C3%A4yden-net%C3%A4n%20usein%20ns.,lehden%20konferenssi-%20tai%20muut%20erikoisnumero%20voivat%20j%C3%A4d%C3%A4%20indeksoimatta.>

Tietoa erosta. N.d. Ensi- ja Turvakotien Liitto. Ensi- ja Turvakotien Liiton Apuaeroon.fi www-sivuilla. Viitattu 20.3.2024 <https://apuaeroon.fi/tietoaerosta/>.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. 2024. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Viitattu 23.4.2024. [Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa - THL](#).

Valtion koulukodit. 2024. Valtion koulukotien www-sivusto. Viitattu 15.4.2024. <https://valtioneukoulukodit.fi/>.

Vanhempien ero. 2023. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 20.3.2024 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vanhempien-ero/>.

Vanhempien ero ja lapsen tunteet. 2023. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 6.5.2024 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vanhempien-ero/vanhempien-ero-ja-lapsen-tunteet/>.

Liitteet

Liite 1. Toimitaan yhdessä! – opas

Toimitaan yhdessä!

Monimuotoisten perheiden kanssa työskentely
lasten toimintaterapiassa

Riikka Manninen Mandi Metsäkangas

Coronaria®

Sisältö

- 1. Johdanto
- 2. Monimuotoiset perheet
 - 2.1. Sijaishuolto
 - 2.2. Oheishuoltajuus
 - 2.3. Huostaanotto
 - 2.4. Eronneet perheet
 - 2.5. Vuoroasuminen
- 3. Perheiden kohtaaminen toimintaterapiassa
 - 3.1. Perheiden monimuotoisuus
 - 3.2. Terapiasuhde
 - 3.3. Toimintaterapeutin asiantuntijuus
 - 3.4. Perheiden asiantuntijuus
 - 3.5. Lasten ja perheiden asema
- Loppusanat
- Lähteet

1. Johdanto

Monimuotoisten perheiden hyväksyvä ja utelias kohtaaminen lasten toimintaterapiassa on ensiarvoisen tärkeää. Yhteistyöhön, luottamuksellisuuteen ja positiivisuuteen perustuva terapiasuhde perheisiin nähdään tärkeänä kulmakivenä arjen työssä. Tähän oppaaseen on koottu arkisia vinkkejä ja näkökulmia monimuotoisten perheiden kohtaamiseen ja yhteistyön toteuttamiseen lasten toimintaterapiassa. Oppaan lapsiperheet on jaettu osittain erilaisiin lastensuojelun piirissä oleviin perheisiin sekä eroperheisiin, joissa toteutetaan vuoroasumisen mallia.

Toimitaan yhdessä! -opas on syntynyt osana opinnäytetyötä "Toimitaan yhdessä! Opas monimuotoisten perheiden kanssa työskentelyyn lasten toimintaterapiassa", joka on toteutettu yhteistyössä Coronaria kuntoutuspalveluiden kanssa. Oppaan tavoitteena on tuottaa lasten toimintaterapeuttien käytännön työtä tukevaa materiaalia ja kannustaa heitä rohkeasti kohtaamaan monimuotoisia perheitä arjen keskellä.

2. Monimuotoiset perheet

Tässä osiossa kuvaamme kunkin perhetyypin erityispiirteineen.

Oppaassa kuvataan viisi eri perhetyppiä, joissa on:

1. sijoitus kodin ulkopuolelle
2. oheishuoltajuussuhde
3. huostaanottotilanne
4. erotilanne
5. vuoroasumisjärjestely

Monimuotoiset perheet

2.1. Sijaishuolto

Sijaishuollolla on erilaisia muotoja. Näiden muotojen mukaan lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen tai muuhun hoitoon, joka vastaa lapsen tarpeita. Lapsen asioista ja sijoittamisesta, sekä sijaishuoltopaikan valitsemisesta vastaa sosiaalityöntekijä. Sosiaalihuollossa johtava viranhaltija tekee päätöksen siitä, että lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon.

Perhehoito

Kun hoitoa tai muuta osa- tai ympärivuorokautista huolenpitoa järjestetään joko perhehoitajan yksityiskodissa tai itse hoidettavan kotona, tätä tilannetta kutsutaan perhehoidoksi. Esimerkiksi huostaanotettujen tai kiireellisesti sijoitettujen lasten huolenpidon ja hoidon järjestämisessä voidaan käyttää perhehoitoa. Perhehoidon tavoite määritellään niin, että lapselle annetaan mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon sekä läheisiin ihmissuhteisiin. Lisäksi tavoitteena on edistää lapsen perusturvallisuutta sekä sosiaalista kehitystä. Perhehoitaja nimikkeen sijasta voidaan käyttää myös sijaisvanhempi -nimikettä lasten ja nuorten perhehoidossa.

Ammatillisella perhekodilla tarkoitetaan perhehoidon ja laitoshoidon väliin sijoitettavaa sijaishuollon muotoa. Ammatillinen perhekoti eroaa tavallisesta perhekodista niin, että siellä edellytetään vahvempaa osaamista. Eli myös erityistä hoitoa tarvitsevat lapset ja nuoret voidaan sijoittaa ammatilliseen perhekotiin.

Koulukodit

Sijaishuollon piiriin kuuluvat myös koulukodit. Kun lapsen, nuoren ja perheen elämässä on tapahtumia, jotka ovat johtaneet esimerkiksi turvattomuuteen, poissaoloihin koulusta, ristiriitoihin, päihteisiin, rikoksiin, karkailuun tai tilanteisiin, jolloin mielenterveyttä suojaavat tekijät olisivat tarpeen, koulukodit avustavat tuen saamisessa. Ne työskentelevät perheiden kanssa, ja antavat tukea vanhemmuuteen tilanteissa, jolloin perheet kokevat erilaisia haasteita.

Koulukodeista yhteensä viisi on valtion ylläpitämiä koulukoteja, ja kaksi yksityisiä koulukoteja. Eli koulukoteja Suomessa on yhteensä seitsemän. Vaativan sijaishuollon sekä vaativan erityisen tuen perusopetukseen kuuluvat valtion koulukodit ovat valtakunnallisia palveluntuottajia. Sijaishuollon sekä erityisopetuksen kuntouttavan kokonaisuuden muodostavat koulukodit tarjoavat lapsen kehitystason ja tarpeiden mukaisen kasvatuksen sekä ohjauksen, erityisopetuksen ja tuen terveeseen psyykkiseen kasvuun. Valtion koulukodit tarjoavat myös perheyötä sekä tarvittaessa muun muassa päihdetyötä.

Valtion koulukodit tarjoavat laaja-alaisia palveluita, kuten koulupalveluita, osastohoitoa, erityistä huolenpitoa, itsenäistymisharjoittelua sekä jälkihuoltoa. Koulukodissa peruskoulua käydään pienryhmässä, jossa erityisopettajat sekä koulunkäynninavustajat tukevat oppilaita yksilöllisesti omista vahuuksista sekä uusien voimavarojen löytämisessä. Myös moniammatillisen tiimin ja asumisyksiköiden toimesta oppilaiden koulunkäyntiä tuetaan erilaisin keinoin. Osastosijoitus taas soveltuu nuorille, joille moniammatillinen toimintaympäristö on hyödyllistä.

Toimintatavat edistävät nuoren tavoitteiden mukaista eheytymistä, ja ne ovat yksilöllisiä, yhteisöllisiä sekä perhekeskeisiä. Terveystuonon lisäksi osastosijoituksessa huolehditaan tarvittaessa siitä, että nuori saa psykiatrista hoitoa tai tutkimusta.

Erityinen huolenpito ja jälkihuolto

Kun nuoren toiminta vaarantaa omaa terveyttä ja kehitystä, se näkyy esimerkiksi aggressiivisena käyttäytymisenä, karkailuna, rikoksien tekemisenä tai päihderiippuvuutena, erityinen huolenpito on tarkoitettu tällaisille nuorille. Koulukodeissa erityinen huolenpito tarjoaa kokonaisvaltaista hoitoa ja kasvatusta, huolenpitoa sekä yksilöllistä erityisopetusta, jonka tavoitteena on pysäyttää, vakauttaa ja arvioida lapsen hyvinvointia uhkaava tilanne. Itsenäistymisharjoittelussa tarjotaan alle 18-vuotiaille nuorille tiivistä tukea itsenäiseen elämään siirtymisessä täysi-ikäisyyden lähestyessä. Eli tavoitteena on, että nuori vahvistaa taitojaan aikuisen tuella itsenäiseen elämään siirtymisessä sekä uusiin haasteisiin valmistautumisessa. Viimeisenä mainitun jälkihuollon tavoitteena taas on tukea nuoren koulukotisijoituksen jälkeistä elämää. Yhdessä nuoren kanssa laaditaan elämäntilanteen tukeva jälkihuollon suunnitelma ja tuetaan nuorta omaan asuntoon tai kotiin muuttamisessa. Jälkihuollossa voidaan tukea nuorta myös yksilöllisen tarpeen mukaan, esimerkiksi asioissa, jotka liittyvät itsestä huolehtimiseen, raha-asioihin tai sosiaalisten suhteiden hoitamiseen.

Yhteistyö vanhempien kanssa

Yhteistyötä sijaishuoltopaikan sekä lapsen vanhempien ja lähiverkoston kanssa pidetään tärkeänä. Voidaan parhaimmillaan puhua kasvatuskumppanuudesta kodin ja sijaishuoltopaikan välillä, kun yhteistyö läheisten ja sijaishuoltopaikan välillä toimii. Vanhemmat ovat lapsensa parhain asiantuntija. Tämä voi auttaa sijaishuollon työntekijöitä ymmärtämään lapsen tilannetta paremmin sekä saamaan uusia vinkkejä ja näkökulmia, kun vanhemmat tuntevat lapsensa. Kun yhteistyö toimii lähiverkoston kanssa, myös muutos ihmisen käyttäytymisessä, ajattelussa tai toiminnassa on mahdollinen.

Lisäksi lähiverkoston sekä sijaishuoltopaikan yhteistyön toimiminen luo edellytykset lapsen luottamukselle, ja lapsi antaa psyykkisellä tasolla luvan itselleen kiinnittyä sijaishuoltopaikkaansa. Ihannetilanteena pidetään tilannetta, jossa keskustelut käydään hyvässä yhteistyössä lapsen ja vanhempien suostumuksella. On tärkeää, että vanhemmat ymmärtävät tavoitteet sekä lapsen hoidon periaatteet, jotka ovat asetettu sijaishuololle. Auttamistyön onnistumisen avaintekijänä on autettavan ja auttajan välinen luottamus, tasavertaisuus ja aitoon kohtaamiseen pyrkivä vuorovaikutussuhde, jonka muodostuminen vaatii aikaa, kohtaamisia, luottamusta ja tahtotilaa.

2.2. Oheishuoltajuus

Oheishuoltajuus on arkikielinen termi, joka viittaa tilanteeseen, jossa tuomioistuin on määrännyt lapselle vanhemman tai vanhempien ohelle huoltajan. Näin syntyy tilanne, jossa lapsella on aina useampi kuin yksi huoltaja. Oheishuoltajuuden on perustuttava ensisijaisesti lapsen hyvinvointiin ja etuun. Oheishuoltajuuden määrää tuomioistuin, ensisijaisesti käräjäoikeus. Oheishuoltajuutta voivat hakea oheishuoltajan suostumuksella; molemmat vanhemmat yhdessä, toinen vanhemmista, sosiaalilautakunta tai lapsen huoltaja.

Oheishuoltajuuden sopimiseen tai määräämiseen johtaneet syyt ovat hyvin erilaisia. Tilanteissa, joissa lapsen huoltoon ei liity lastensuojelullista huolta ja hakemus on niin sanotusti ristiriidaton, pyydetään sosiaalitoimesta joko pelkkä lausuma lapsen elämäntilanteesta tai olosuhdeselvitys. Mikäli vanhempien hakemus on hyvin ristiriitainen tai lapsen elämäntilanteeseen liittyy lastensuojelullista huolta, pyytää tuomioistuin laajempaa olosuhdeselvitystä sosiaaliviranomaisten kautta.

Tyypillisimmät ristiriidattomat tilanteet, joissa lapselle haetaan oheishuoltajaa ovat, kun oheishuoltajaksi haetaan lähivanhemman uutta puolisoa, kun vanhempi tarvitsee erityistä tukea vanhemmuuteen esimerkiksi mielen-terveys tai päihdeongelmien vuoksi tai kun saman sukupuolinen pariskunta hakee toiselle vanhemmalle oheishuoltajuutta. Tilanteet, joihin liittyy lastensuojelullinen tarve ovat tilanteita, joissa tyypillisesti huoltajat ovat itse

alaikäisiä, käyttävät runsaasti päihteitä, ovat vankilassa tai lapsi on jo sijoitettuna kodin ulkopuolelle esimerkiksi lähisukulaisen luokse.

Oheishuoltajalle syntyy huoltosuhteen sopimisen jälkeen huoltajan oikeudet, mutta ei esimerkiksi elatusvelvollisuutta tai tapaamisoikeutta lasta kohtaan. Elatusvelvollisuus säilyy vanhemmilla tai vanhemmalla. Oheishuoltajalla on lähtökohtaisesti oikeus osallistua lasta koskeviin päätöksiin koskien esimerkiksi varhaiskasvatusta, edunvalvontaa, koulua, terveydenhoitoa, asumista ja muita henkilökohtaisia asioita. Lähtökohtaisesti kaikki huoltajat osallistuvat yhdessä lasta koskevaan päätöksentekoon. Tarvittaessa, erittäin painavista syistä, tuomioistuin voi katsoa lapsen edun mukaiseksi päättää erillisestä tehtävien jaosta, tai määrätä ohjeishuoltajalle yksinoikeuden lasta koskeviin päätöksiin.

2.3. Huostaanotto

Huostaanotolla tarkoitetaan tilannetta, jossa viimesijainen keino turvata lapsen kasvu ja kehitys, on siirtää lapsen hoidon ja kasvatuksen vastuu viranomaisille. Jos esimerkiksi lapsen huolenpidossa on puutteita tai kasvuolosuhteiden uhkaavuuden vuoksi lapsen terveys tai kehitys vaarantuu, on hyvinvointialueella velvollisuus huostaanottaa lapsi ja järjestää hänelle sijaishuolto. Myös tilanteessa, jossa lapsi itse vaarantaa oman terveytensä tai kehityksensä esimerkiksi päihteiden käyttämisellä, rikollisella toiminnalla tai muulla vastaavalla tavalla, on hyvinvointialueella velvollisuus huostaanottaa lapsi.

Huostaanotto interventiona tarkoittaa käytännössä aina myös laajempaa muutosta lapsen ja tämän huoltajien oikeuksiin, kun taas muissa lastensuojelullisissa interventioissa muutos kohdistuu tyypillisesti vain itse asiakkaan oikeusasemaan. Huostaanotossa rajoitetaan huoltajien oikeuksia sekä valtuuksia suhteessa lapseen. Huostaanottopäätöksellä huomattava osa huoltajan tehtävistä ja velvollisuuksista siirretään kunnan sosiaalihuollolle. Perheen kanssa on hyvä pyrkiä saavuttamaan luottamuksellinen suhde, myös tahdonvastaisen huostaanotto-prosessin aikana. Perheellä on oikeus saada tietoonsa ymmärrettävällä kielellä huostaanottoon johtaneet syyt ja perustelut, sekä oikeus saada tukea vanhemmuuteen koko prosessin aikana.

Huostaanotto eroaa muista sosiaalioikeudellisista interventioista nimenomaan siksi, että se voi perustua joko vapaaehtoisuuteen tai paktoon. Tahdonvastaisesta huostaanotosta puhutaan silloin, kun joko 12-vuotta täyttänyt lapsi tai joku hänen huoltajistaan vastustaa huostaanottoa. Vapaaehtoisten ja tahdonvastaisen huostaanottojen eroja tarkasteltaessa on huomioitava myös erilaiset päätöksentekomenettelyt. Tahdonvastaisesta huostaanotosta päättää tuomioistuin, eli hallinto-oikeus. Asia käsitellään hallintoriita-asiana. Vapaaehtoisesta huostaanotosta puolestaan päättää kunnan sosiaalihuollon viranhaltija tai määrätty muu sosiaalihuollon viranhaltija. Kyseessä on tällöin hallintoasian käsittely ja siinä noudatetaan hallintolakia. Huostaanottojen määrä on kasvanut 2000-luvulla. Suurin osa, lähes neljä viidestä, huostaanotoista on tapahtunut vapaaehtoisesti.

2.4. Eronneet perheet

Eronneilla perheillä tarkoitetaan tilannetta, jossa puolisoiden suhdetilanne on vaikea, ja he eivät löydä suhteelleen muuta ratkaisua kuin eron. Eron voi vaikuttaa erilaiset tunteet, kuten viha, suru, katkeruus ja häpeä. Myös erilleen kasvaminen, sekä luottamuksen, arvostuksen ja läheisyyden puute voivat olla eron taustalla. Erohetkellä aikuisella saattaa olla käsillään elämänsä vaikein elämäntilanne, ja ero saattaa tuottaa helpotusta puolisoiden tilanteeseen. Suomessa arvioidaan avioeroja olevan vuosittain noin 13 000–14 000. Jo avioliiton kolmantena vuotena, eli ihan alkuvuosina, riski avioeroon on suurimmillaan.

Kun erotilanne tulee vanhemmille, se vaikuttaa myös lapsiin. Lapsi voi reagoida vanhempien eron monilla tavoin. Siihen vaikuttavia tekijöitä ovat lapsen ikä, temperamentti, aiemmat kokemukset, perheen tilanne sekä aikuisten tuki. Pienen lapsen kohdalla vanhempien ero voi näkyä vaikeiden tunteiden tukahduttamisena. Tunteiden tukahduttaminen voi näkyä esimerkiksi korostetun kilttinä olemisena ja toivomisena, että vanhemmat eivät eroaisi. Ero voi näkyä lapsessa myös esimerkiksi ärtyneisyytenä, keskellä yötä heräilynä ja pahojen unien näkemisenä tai kehityksen taantumisenä.

Erotilanteen jälkeen keskusteltavat asiat liittyvät lapsen huoltajuuteen, asumiseen, tapaamisoikeuksiin sekä elatusmaksuihin. Vanhempien on sovittava näistä asioista yhdessä, kuitenkin parhaaksi katsomallaan tavalla. Molempien vanhempien on ennen kaikkea kannettava vastuu lapsen turvallisen elämän mahdollistamisesta. Lapsella on oltava mahdollisuus säilyttää suku- ja ystävyysuhteet, mahdollisuus harrastuksiin sekä mahdollisuus riittäväen lepoon ja leikkiin. On myös tärkeää, että lapsen suhde vanhempiin säilyy erotilanteen jälkeenkin.

Eron jälkeen vanhempien on sovittava siitä, kumman vanhemman luona lapsi on kirjoilla. Virallisesti lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä kodissa. Päivähoitopaikan ja koulupiirin sijainnilla on vaikutusta siihen, kumman vanhemman luona lapsi on kirjoilla. Myös erilaiset sosiaaliset etuudet, kuten lapsilisä, asumistuki ja toimeentulotuki määräytyvät sen mukaan, mikä on lapsen virallinen osoite ja millainen on perheen kokoonpano.

2.5. Vuoroasuminen

Kun lapsi asuu yhtä paljon tai lähes yhtä paljon molempien vanhempiensa luona, tätä kutsutaan vuoroasumiseksi. Vuoroasuminen on tilanne, jossa lapsen vanhemmat asuvat erillään, ja lapsi asuu vanhempiensa luona lähes yhtä paljon. Vuoroasumisen määritelmä ja kriteerit vaihtelevat eri tilanteissa tai tutkimuksissa, joten siksi vuoroasumiselle ei ole yleisesti sovittua määritelmää. Vuoroasuminen voi tulla vaihtoehdoksi silloin, kun erotilanteessa vanhemmat joutuvat miettimään lapsen huoltajuus- ja asumisjärjestelyitä. Toistaiseksi kattavaa tilastotietoa ei ole saatavilla vuoroasumisesta ja lasten asumisjärjestelyistä. Kuitenkin tilastokeskuksen selvityksen mukaan vuoroasuvia lapsia on väestötasolla vajaa 40 000.

Vuoroasumisen tarkoituksena on jakaa vanhempien arkea tasavertaisesti niin, että molemmilla vanhemmilla on mahdollisuus viettää lapsen kanssa aikaa, sekä osallistua lapsen kasvatukseen. Sen onnistumisen kannalta joustavuus, kommunikointi sekä yhteistyö vanhempien välillä, ovat avainasemassa. Samalla huomioiden lapsen hyvinvoinnin ja mahdollisen rasituksen kotien vaihtamisessa toisen vanhemman asuessa muualla. Vuoroasumisen hyvänä puolena on havaittu se, että molemmat vanhemmat ovat lapsen elämässä mukana, vaikka asuminen tapahtuisikin vuoroviikoin.

Vuoroasuminen mainitaan joulukuussa 2019 voimaan tulevassa uudistetussa lapsenhuoltolaissa yhtenä asumisen järjestelyvaihtoehtona. Lapsenhuoltolaissa vuoroasumisesta ja tapaamisoikeuksista on laadittava sopimus. Sopimukseen on kirjattava lapsen virallinen asuinpaikka sekä ehdot, jotka koskevat vuoroasumista. Tämän lisäksi voidaan sopia asioista, jotka koskevat vuoroasumiseen liittyviä kuljetuksia ja matkakuluja, sekä miten tämä vastuu jaetaan osapuolten kesken.

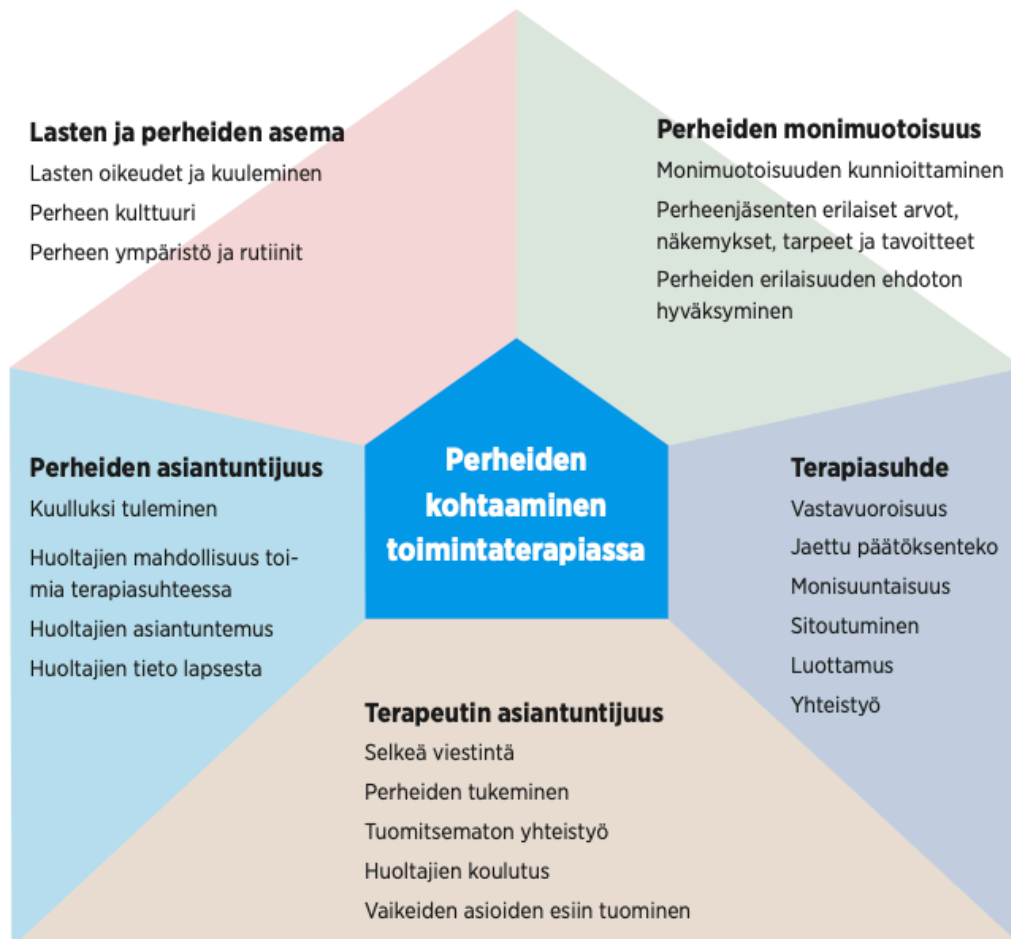
Huoltajuudella, biologisella vanhemmuudella sekä juridisella vanhemmuudella tarkoitetaan eri asioita. Biologisella vanhemmuudella tarkoitetaan geneettistä yhteyttä lapsen ja vanhemman välillä, joka perustuu lääketieteeseen. Juridisella vanhemmuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa vanhemmuus perustuu lainsäädäntöön, ja lain edessä katsotaan, kuka on lapsen äiti ja kuka lapsen isä. Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa, jos huoltoa ei ole uskottu jollekin muulle. Huoltajuuden määritelmällä painotetaan sitä, että jos avioliitossa oleville vanhemmille syntyy lapsi, he ovat automaattisesti lapsen huoltajia. Tilanteessa, jossa lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella, lain mukaan lapsen äidistä tulee huoltaja, vaikka biologinen isä olisikin tiedossa. Juridisessa lapsi-vanhempisuhteessa oikeus tekee päätökset lapsen asioista sekä toimii lapsen edustajana. Vanhemmalla on oltava huoltajuus, jotta hän saa juridisessa lapsi-vanhempisuhteessa oikeuden hoitaa sekä kasvattaa lasta. Lisäksi voi olla tilanteita, jossa juridisella vanhemmalla ei ole huoltajuutta, vaan lapsen huoltajuus on myönnetty muulle henkilölle tai vanhemmalle.

Huoltajan velvollisuuksiin kuuluu lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen, sekä lapsen edustaminen lasta koskevissa asioissa. Päätöksiä tehtäessä huoltajan tulee keskustella lapsen kanssa häntä koskevista päätöksistä. Päätöksiä tehdessä huoltajan on otettava huomioon sen hetkinen lapsen ikä- ja kehitystaso, sekä huomioida lapsen mielipiteet ja toivomukset. Tämän lisäksi juridisesti vastuussa olevalla huoltajalla, jonka luona lapsi on kirjoilla, on vastuu lapsen päivähoitomaksuista, poliklinikkamaksuista, aamu- ja iltapäivähoidon maksuista sekä muista vastaavista kuluista.

3. Perheiden kohtaaminen toimintaterapiassa

Terapiasuhteen luominen monimuotoisten perheiden kanssa edellyttää toimintaterapeutilta perheiden tuntemista, perheiden hyväksymistä ja avointa vuorovaikutusta. Perheiden asumis-, huolto- ja hoitojärjestelyt ovat usein hyvin moninaiset ja vaativat aina ammattilaiselta kunkin perheen omaan tilanteeseen tutustumista ja käsitteiden ymmärtämistä. Monimuotoisuuden tunnistaminen ja erityispiirteiden huomiointi voi olla arjen keskellä haastavaa.

Seuraavassa osiossa avaamme käytännön vinkkejä siihen, mitä monimuotoisten perheiden kohtaamisessa olisi hyvä ottaa huomioon. Tarkastelemme käytännön työn eri keinoja pääteemoittain, jotka ovat perheiden monimuotoisuus, terapiasuhte, toimintaterapeutin asiantuntijuus, perheiden asiantuntijuus sekä lasten ja perheiden asema.

3.1. Perheiden monimuotoisuus

On tärkeää tutustua kunkin perheen omaan kieleen, kulttuuriin ja toimintatapoihin. Terapeutti voi keskustella perheen kulttuurin ja tapojen erityispiirteistä terapiasuhteen alussa ja pyytää perhettä tuomaan esille, kuinka kulttuuri ja erilaiset tavat olisi hyvä huomioida konkreettisesti terapiasuhteen aikana.

Terapeutin on hyvä olla tietoinen ja kiinnostunut omista ennakoasenteistaan, luuloistaan ja toiveistaan perhettä kohtaan, silloinkin kun ne ovat ristiriidassa oman ammatillisuuden kanssa. Omien ennakkoluulojen aito purkaminen ja sanoittaminen tiimin tai esihenkilön kanssa voi olla tarpeen. Ennakoasenteiden väistyminen suhteen kehittämisen tieltä on avain avoimeen ja kunnioittavaan yhteistyöhön.

Perheen sisällä voi olla hyvinkin erilaisia arvoja, toiveita ja näkemyksiä. Terapeutin on hyvä varata arjen työstä aikaa näiden kuulemiselle, jotta kaikkien osapuolien on mielekästä osallistua terapiaprosessin edistämiseen.

- Kulttuuri, kieli ja toimintatavat
- Arvot, näkemykset ja toiveet
- Monimuotoisuuden hyväksyminen

3.2. Terapiasuhte

Vahvojen ja yhteistyöhön perustuvien terapiasuhteiden rakentamiseen kuuluu olennaisesti jaettu päätöksenteko. Perheitä on tarpeen kannustaa heti suhteen alussa osallistumaan keskusteluun ja esittämään toiveita arvioinnin ja tavoitteiden asettamisen vaiheessa. Keskustelulle on oleellista varata riittävästi aikaa perheen tarpeet huomioiden.

Interventioiden suunnittelussa perhe voi tuoda arvokasta lisätietoa lapsen taidoista, mielenkiinnon kohteista ja toiveista, jotka eivät ole vielä tulleet terapeutin tietoon aiemmin. Perhettä on myös interventioiden suhteen tärkeää kuulla herkästi, esimerkiksi toiveita siitä missä terapiaa olisi hyvä toteuttaa heidän voimavaransa huomioiden.

Terapeutin on hyvä olla tietoinen siitä, kuinka käyttää päätöksenteossa omaa valtaansa ja vaikuttaako vallan epätasapaino jotenkin terapiasuhteeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa terapeutti huomaa itsensä ja perheen välillä poikkeavia arvoja ja toiveita. Vallankäytöstä on hyvä virittää keskustelua myös oman työyhteisön tai tiimin kanssa.

Perheen vahvaan sitoutumiseen liittyy erityisesti luottamus terapeuttiin. Viestimällä perheen kanssa avoimesti, johdonmukaisesti ja myötätuntoisesti terapeutti voi kasvattaa perheen luottamusta. Perheiltä on myös tärkeää varmistaa kokevatko he itse tulleensa kuulluksi päätöksenteossa. Se vahvistaa sitoutumista terapiasuhteeseen.

- Yhteistyö
- Monisuuntaisuus
- Sitoutuminen

3.3. Toimintaterapeutin asiantuntijuus

Toimintaterapeutilla on erityinen asema perheen toivon vahvistamisessa. On hyvä tuoda jokaisella tapaamisella esille voimavaralähtöinen näkemys lapsen ja perheen tilanteesta, vaikeidenkin haasteiden keskellä.

Perheen tukeminen on osa lapsen toimintaterapiaprosessia. Perhettä voidaan tukea esimerkiksi antamalla perheelle ajankohtaista tietoa lapsen diagnoosista, erilaisista arjen apuvälineistä, interventiokeinoista ja keinoista, joilla vanhemmat voivat matalalla kynnyksellä itse tukea ja ymmärtää lastaan. Toimintaterapeutin antama opetus ja ohjaus arjen keskellä koetaan usein tärkeäksi, näin perhe ei koe jäävänsä yksin.

Vaikeiden asioiden esille ottaminen ja huoltajille tietoon tuominen on myös osa toimintaterapeutin työtä. Vaikeita asioita jakaessa on hyvä muistaa huomioida oman puheen sensitiivisyys, selkeys ja voimavaralähtöisyys. Oma jaksaminen huomioiden esihenkilön tai tiimin keskustelutuki voi olla tarpeen joissain tilanteissa ennen tai jälkeen perheen kanssa käytävää haastavaa keskustelua.

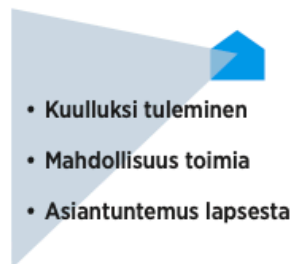

3.4. Perheiden asiantuntijuus

Perheiden asiantuntijuuden huomioiminen on tärkeä osa terapiaprosessia. Toimintaterapeutin tulisi ottaa perheitä mukaan päätöksentekoon, esimerkiksi kysymällä aktiivisesti lasten ja huoltajien näkökulmia terapiaan. Näkökulmat antavat lisätietoa lapsesta sekä hänen toimintaympäristöstään terapeutille käytännön työn suunnitteluun ja toteutukseen.

Perheet ovat lapsen parhaimpia asiantuntijoita ja perheet ovat ensisijaisia lapsen toiminnan edistäjiä, ja on tärkeää, että terapeutti antaa tästä tunnustusta myös perheelle itselleen. Toimintaterapeutin kannattaa kysyä huoltajilta tietoa esimerkiksi lapsen vahvuuksista ja heikkouksista suunnitellessa terapiaa. Huoltajilla on usein hyviä näkökulmia siitä, millaisten taitojen harjoittelu voisi hyödyttää lapsen arjen sujumista parhaiten.

Perheet kaipaavat usein myös kuulluksi tulemistä arjen keskellä. Perheen myötätuntoinen kohtaaminen ja aktiivinen kuuntelu voi edistää sekä perheen hyvinvointia, että tätä kautta lapsen hyvinvointia ja positiivista edistymistä terapiaprosessissa.

3.5. Lasten ja perheiden asema

Terapeutin tulee kuulla ja ottaa huomioon lapsen näkemys suhteessa toimintaterapiaan. Lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden terapeutti voi etsiä keinoja saadakseen lapsen näkemyksen esille, esimerkiksi hyödyntäen erilaisia pelejä, leikkiä, havainnointia ja haastattelumenetelmiä keskustelun tukena. Tähän on varattava riittävästi aikaa terapiasuhteen alussa. Terapeutin tulee yhdessä huoltajien kanssa varmistaa, että myös päätöksen teossa näkyy lapsen oma mielipide ja tämä on hyvä käydä selkeästi keskustellen läpi myös lapsen kanssa.

Jokaisella perheellä itsellään on ajankohtaisin ja realistisin tieto omasta elämäntilanteestaan, voimavaroistaan ja taloudellisista resursseistaan. Toimintaterapeutin on tarpeen kuulla herkästi perheen näkemystä heidän halukkuudestaan ja mahdollisuuksistaan osallistua lapsen toimintaterapiaprosessiin. On tarpeen käydä avointa keskustelua ennen terapiaprosessin eteenpäin viemistä ja sopia perheen kanssa heidän tarpeisiinsa nähden sopivista tavoista esimerkiksi pitää yhteyttä, missä lapsen toimintaterapiaa olisi hyvä toteuttaa ja kuinka paljon huoltajat pystyvät osallistumaan interventioiden toteuttamiseen.

- **Lapsen oikeudet ja kuuleminen**
- **Perheen kulttuuri, rutiinit ja ympäristö**

Loppusanat

Toivomme, että oppaamme kannustaa lasten toimintaterapeutteja kohtaamaan yhä rohkeammin monimuotoisia perheitä työssään myös jatkossa. Monimuotoisten perheiden näkeminen, kuulluksi tuleminen ja myötätuntoinen kohtaaminen on aina askel kohti inhimillisempää toimintaterapiaa ja osana vastuullista oman työn kehittämistä. Oppaassa esitellyt vinkit ja näkökulmat ovat vain pintaraapaisu monimuotoisten perheiden kohtaamiseen ja tukemiseen. Toivomme, että yhdessä jaetut kokemukset perheiden kohtaamisesta vievät osaamista eteenpäin ja että voimme oppia matkalla myös toisiltamme myös tulevaisuudessa!

Lähteet

- Aralinna, V., Heiskanen, T., Juntunen, K., Kantanen, M., Kanto-Ronkanen, A., Karhula, M. & Lautamo, T. 2021. Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa. Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry. https://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/site/assets/files/2411/toi_hyvat_arviointikaytannot_2021.pdf.
- Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. 2017. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Eron jälkeen sovittavat asiat. N.d. Ensi- ja Turvakotien Liitto. Ensi- ja Turvakotien Liiton Apuaeroon.fi www-sivuilla. https://apuaeroon.fi/tietoaerosta/eron-jalkeen-sovittavat-asiat/#vanhempien_vastuut_ja_velvoitteet.
- Fingerhut, P., Piro, J., Sutton, A., Campbell, R., Lewis, C., Lawji, D. & Martinez, N. 2013. Family-Centered Principles Implemented in Home-Based, Clinic-Based, and School-Based Pediatric Settings. The American Journal of Occupational Therapy. Bethesda. Vol. 67, i. 2. <https://janet.finna.fi/ProQuest>.
- Gagné-Trudel, S., Therriault, P. Y. & Cantin, N. 2024. Exploring Therapeutic Relationships in Pediatric Occupational Therapy: A Meta-Ethnography. Canadian Journal of Occupational Therapy. Vol. 91, i. 1. <https://janet.finna.fi/>, CINAHL ultimate.
- Grandisson, M., Martin-Roy, S. & Bergeron, J. 2023. Building Families' Capacities: Community Forums with Parents and Occupational Therapists. Vol. 90, i. 2. Canadian Journal of Occupational Therapy: Sage Journals. <https://janet.finna.fi/CINAHLultimate>.
- Hanifi, R. & Nieminen, T. 2022. Kaksi kotia 110 000 lapsella – joka kolmas asuu yhtä paljon molemmissa. Tilastokeskuksen Tieto & trendit -artikkeli 9.5.2022. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/kaksi-kotia-110-000-lapsella-joka-kolmas-asuu-yhta-paljon-molemmissa/>.
- Harju, E., Palonen, M. & Sarell, N. 2021. Yhdessä perheen kanssa. Perheiden ja terveydenhuollon kohtaamisia. Tallinna: Gaudamus Oy.
- Huostaanotto. 2024. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>.
- Kingsley, K. & Mailloux, Z. 2013. The American Journal of Occupational Therapy: Bethesda. <https://janet.finna.fi/ProQuest>.
- Kekkonen, E. & Jahnukainen, J. 2023. Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>.
- Kronsell, L., Svedberg, P., Nygren, J. & Larsson, I. 2021. Parents' Perceptions of the Value of Children's Participation in Pediatric Rehabilitation Services: A Phenomenographic Study. International Journal of Environmental Research and Public Health. Vol. 18, i. 20. https://janet.finna.fi/PrimoRecord/pci.cdi_swepub_primary_oai_DiVA_org_hh_45816?sid=4707244718, Janet Finna.
- Lahtinen, P. 2017. Oheishuoltajuus ja lastensuojelu – tietopaketti. Pesäpuu ry, Lähemmäs-projekti, Jyväskylä. [oheishuoltajuus_ja_lastensuojelu_tietopaketti_120618.pdf](https://www.pesapuu.fi/lastensuojelu_tietopaketti_120618.pdf) (pesapuu.fi).
- L 190/2019. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta. Annettu 8.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190#Pdm46651394416960>.
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Annettu 13.4.2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P49>.
- L 922/2011. Laki yksityisistä sosiaalipalveluista. Annettu 22.7.2011. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/2011/20110922#L3P7>.
- Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen. 2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perheoikeudelliset-palvelut/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen#tietojensaantioikeus>.
- Lapsen vuoroasuminen. N.d. Monimuotoiset perheet -verkosto. Helsinki. <https://www.monimuotoisetperheet.fi/perhepolitiikka/lapsen-vuoroasuminen/>.
- Lastensuojelun käsikirja. 2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>.

- Miettinen, A., Hakovirta, M., Saarikallio-Torp, M., Haapanen, M., Kurki, P., Kalliomaa-Puha, L., Sihvonen, E., Heinonen, H-M. & Kivistö, N. 2020. Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva. Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162548/TEAS_2020_51.pdf?sequence=4&isAllowed=y.
- Mäkijärvi, L. 2014. Kahden kodin lapset: Miten tuen lasta vanhempien erossa. Saarijärven Offset Oy. Jyväskylä: Docendo.
- Nystén, T. 2015. Parisuhteen juridiikka. Helsinki: Kauppakamari.
- O'Connor, D., Lynch, H. & Boyle, B. 2021. A qualitative study of child participation in decision-making: Exploring rights-based approaches in pediatric occupational therapy. vol. 16, i. 12. San Francisco: Plos one. <https://janet.finna.fi/ProQuest>.
- Perheet. 2020. Tilastokeskus. Tilastokeskus - Tietoa tilastoista - Perheet.
- Perheiden moninaisuus. 2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Perheiden moninaisuus - THL
- Perheet ja sisarusuhteet ovat erilaisia. 2023. Mannerheimin lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkeja-lapsiperheen-arkeen/sisarukset-nahistelevat/perheet-ja-sisarussuhteet-ovat-erilaisia/>
- Rodger, S. & Kennedy-Berh, A. 2017. E-kirja. Occupation-centred practice with children: a practical guide for occupational therapists. John Wiley & Sons, Incorporated.
- Roininen, L. 2021. Perhe parrasvaloissa. Helsinki: Avain
- Sijaishuolto. 2023. Lastensuojelun Keskusliitto. Lastensuojelu.info www-sivusto. <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/sijaishuolto/>.
- Sisarussuhteita ei saa unohtaa sijaishuollossa. N.d. Kasvatus- ja perheneuvonta Ry Kasper. <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/julkaisut-ja-materiaalit/sisarukset-puheeksi-sijaishuollossa/>.
- Tietoa erosta. N.d. Ensi- ja Turvakotien Liitto. Ensi- ja Turvakotien Liiton Apuaeroon.fi www-sivuilla. <https://apuaeroon.fi/tietoaerosta/>
- Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. 2024. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa - THL
- Valtion koulukodit. 2024. Valtion koulukotien www-sivusto. <https://valtionioulukodit.fi/>
- Vanhempien ero. 2023. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vanhempien-ero/>
- Vanhempien ero ja lapsen tunteet. 2023. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vanhempien-ero/vanhempien-ero-ja-lapsen-tunteet/>